Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

hjem og skole

SÆRNUMMER OKT. 1977 . UDGIVET AF ESBJERG SKOLEVÆSEN

1877 ESBJERG SKOLEVÆSEN *1977*

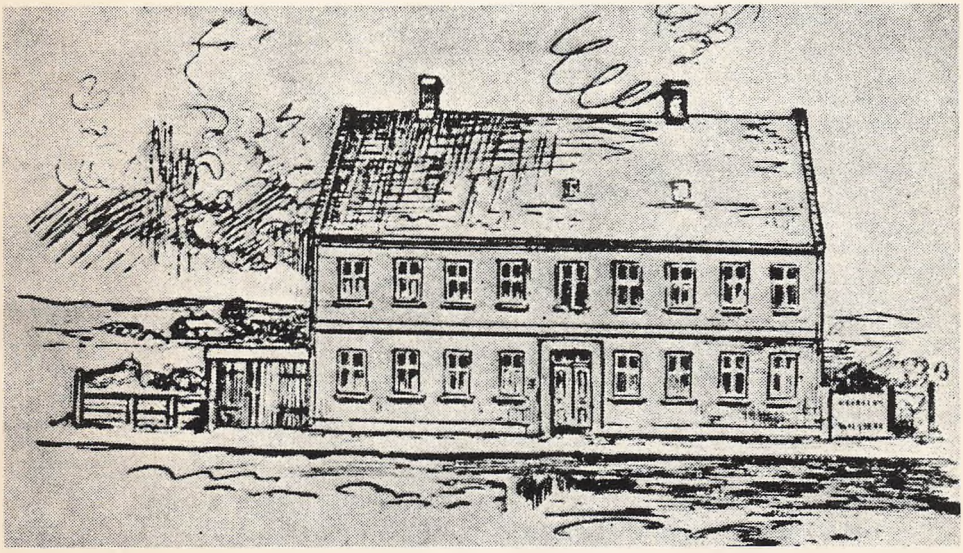

Esbjergs første skolebygning. Af billedet fremgår det tydeligt, at den den gang lå i byens udkant. – Skolegade 41.

»hjem og skole« udgives af Skole- og fritidsforvaltningen, Rådhuset, 6700 Esbjerg.

Redaktionsudvalget:
Ingeniør Kr. Nielsen
Ingeniør R. Gram
Trafikekspedient Henning Madsen
Skoleinspektør N. Nøhr
Viceskoledirektør Bendt Pedersen
Skoledirektør Werner Adolphsen (ansvarshavende)

Redaktion af dette nummer:
Inspektør Sv. Å. Werborg
Konsulent Ib Ansgar Jensen

Kildemateriale:
Esbjerg 1868-1943
Esbjerg – by og borger v. Verner Bruhn
Esbjerg kommunale skolevæsen i 40 år v. A. H. Larsen
Jerne sogneråds forhandlingsprotokol
Skolevæsenets årsberetninger

Byhistorisk arkiv m.fl. har velvilligt stillet en del af billedmaterialet til rådighed.

(Med kildeangivelse må bladets artikler gerne aftrykkes).

Tryk: Rosendahls Bogtrykkeri, Esbjerg.

Den første skole i Esbjerg

Skolegangen i Jerne sogn

Den by, der fra 1868 og de følgende år voksede op ved den nye havn, var som bekendt en del af Jerne sogn indtil 1894, da det nye bysamfund blev selvstændigt i kommunal henseende. Det var derfor sognerådet i Jerne, der måtte sørge for, at børnene i Esbjerg kunne få en forsvarlig skolegang.

I Jerne havde der været skole siden 1749, da der blev bygget et »3 Fag Skoele-Huus« på det sted, hvor i dag den afspærrede lille del af Degnevej ved Strandby Kirkevej ligger. Endvidere var der en biskole i lejede lokaler i Veldbæk og i Boldesager. Da bygningen af Esbjerg havn blev påbegyndt, var der imidlertid ingen skole i Jerne. Det gamle skolehus var blevet nedlagt i 1846, og i stedet var der blevet bygget to nye skoler, nemlig i Veldbæk og Boldesager. Børnene fra det nye bysamfund hørte til det distrikt, som var omfattet af Boldesager skole, og det var dertil, børnene blev sendt. I Jerne kom der først skole igen i 1905 i den bygning, der senere blev benyttet til kæmnerkontor.

Lærer i Boldesager i begyndelsen af 1870'erne var Chr. Petersen, og hans arbejdsforhold blev mere og mere vanskelige, efterhånden som elevflokken voksede. I skolens to klasser havde han undertiden ca. 100 børn.

Esbjerg

Beboerne i Esbjerg forsøgte at klare undervisningen for deres børn, så godt det kunne lade sig gøre. I 1871 indsamlede de 80 rigsdaler til privatundervisning, og af sognerådet fik de bevilget yderligere 40. De mindre børn blev undervist af kvinder i hjemmet, og en egentlig privatskole blev oprettet i Havnegade af Madam Beck, gift med en skomager.

I 1872 søgte beboerne imidlertid sognerådet om at få oprettet en kommunal skole, idet de mente, at skolevejen var for lang for børnene. Det syntes sognerådet ikke om; der var, hedder det »ikke

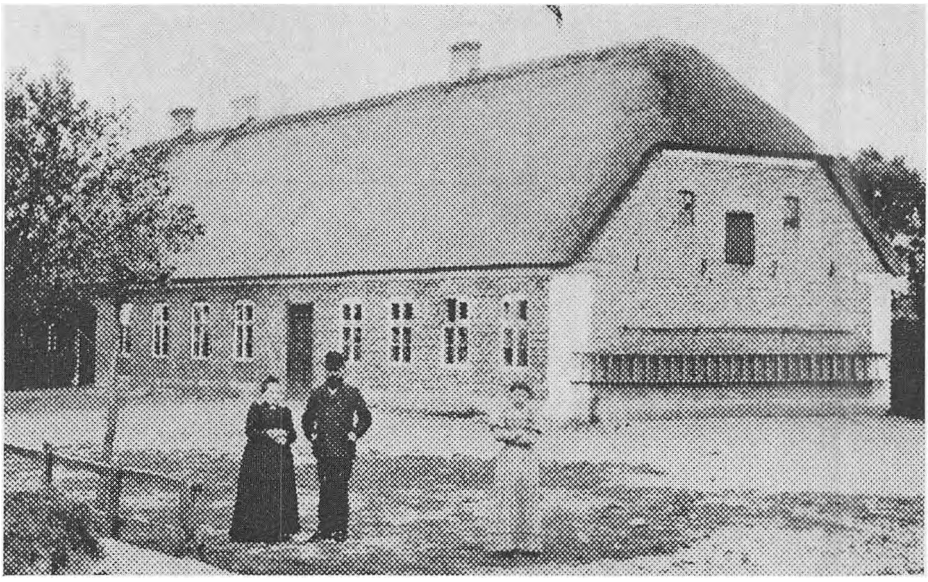

Den gamle skole i Veldbæk, bygget i 1875, var den ene af Jerne sogns skoler, den anden lå i Boldesager. Både skolen i Veldbæk og Boldesager var stråtækte, medens skolen i Esbjerg fik tegltag.

i Esbjerg Trang for en fast Skole eftersom Byen ikke var længere fjernet fra Bollesager Hovedskole som de andre Byer, der hører til samme Skole...« Og sognerådet føjer til, at de bevilgede 40 rigsdaler fra året før var givet, for at de børn, der ikke havde ordentligt tøj til vinterbrug, kunne gå i privatskolen i Esbjerg.

I 1873 overtalte en kreds af Esbjergborgere lærer N. K. Langvad til at opgive sin lærerstilling på Fanø og i stedet oprette en privatskole i Esbjerg. Langvad var på det tidspunkt 30 år gammel og havde været lærer i fire år. Det var et voveligt spring at tage for ham at begynde en skole i Esbjerg på et tidspunkt, hvor havnen endnu ikke var færdigbygget, jernbanen til Kolding endnu ikke åbnet, og hvor ingen kunne vide, om byens fremgang ville vare ved. Hans skole lå i et par lejede lokaler i Havnegade i nærheden af Stormgadekrydset.

De næste par år viste, at børnetallet stadig voksede, og det blev klart, at sognerådet ikke kunne blive ved med at nøjes med et tilskud til privatskolerne. I 1875 udbeder provsten, der er formand for skoledirektionen, sig en plan for, hvordan sognerådet havde tænkt sig at ordne Esbjergs skolevæsen i fremtiden. Provsten gør opmærksom på, at der i 1871 var 55 børn i skolealderen, nu er der over 100, og det er tydeligt, at myndighederne nu kræver handling af sognerådet.

I december 1875 stiller sognerådet sit

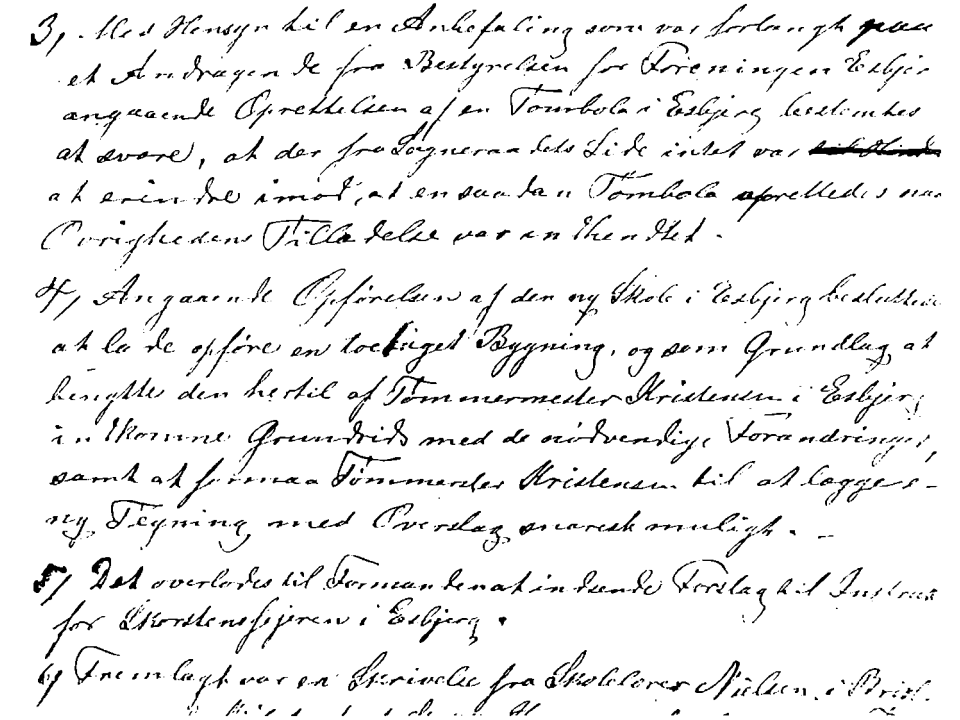

Udsnit af Jerne sogneråds forhandlingsprotokol for 1876. Mellem behandling af en ansøgning om tombola og behandling af instruks for skorstensfejeren besluttes i pkt. 4 at bygge en skole i Esbjerg.

program op, og i marts 1876 godkender Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsen en ordning for de ca. 140 børn i Esbjerg. Der skal indføres heldagsundervisning hver dag, dog sådan at »den ene Afdeling (navnlig da de mindste Børn) deles i to med halv Dags Undervisning«, og der skal ansættes fem lærere, »hvoraf 2 eller 3 kunde være Kvinder«. Foreløbig undervises der i Langvads og Frk. Posselts lokaler, som kommunen lejer for 1600 kr. for tiden 1/1 – 1/11 1876. Det var meningen, at der inden 1. november skulle etableres et egentligt kommunalt skolevæsen, men det lykkes ikke. Sognerådet vil nødig bygge en skole, og da der i forsommeren udbydes en nedlagt fabriksbygning til salg, beslutter man at købe den. Imidlertid mislykkes denne plan, og i sommeren 1876 vedtages det så endelig at bygge en helt ny skole. Der er dog stadig mange forviklinger forbundet med sagen, så først i januar 1877 beder man en lokal tømrer og en murermester om at udarbejde en tegning til den nye skole. Måneden efter godkendes tegningerne, og der indhentes tilbud på sten, tømmer m.m. og bestilles »Vinduer til at lukke op«. I april købes 2800

kvadratalen jord af Louis Gebhardt for 1,40 kr. pr. kvadratalen, og derefter påbegyndes byggearbejdet. Den 1. oktober rykker eleverne ind i den første kommuneskole i Esbjerg.

Den nye skole

Skolen lå i gaden, der senere fik navnet Skolegade, i det nuværende nr. 41. Da den blev opført, lå skolen i byens udkant, og – som det kan ses på billedet på forsiden – ganske isoleret uden nabohuse. Der fandtes to klasseværelser i stueetagen på ca. 36 m^2 og to lidt mindre klasseværelser på 1. sal. Desuden var der indrettet lejligheder til førstelæreren og andenlæreren og dertil et par værelser på loftet.

Til den nye skole blev der fremstillet borde og stole af tømrermester Kristensen, der ville levere 10 borde og 2 pulte med forhøjning for 160 kr. Tre tørvekasser – 1 alen lange, 1 alen høje og ¾ alen brede – blev leveret for 12 kr. i alt, og som en smule luksus blev der til lærerne indkøbt »3 Stole med Læderbetræk for 15 Kr.«. Der var ikke indlagt vand i den nye skole; i en indberetning til ministeriet hedder det, at »Børn, der møde snavsede, vises ud til Posten«. Der var kakkelovne i hvert klasseværelse, og førstelæreren fik et løntillæg på 160 kr. om året for at fyre, hvorimod andenlæreren kun fik 100 kr. for det samme arbejde.

Som førstelærer blev Langvad ansat, og han ledede skolevæsenet i Esbjerg til 1906. Der blev endvidere ansat en andenlærer samt en vinterlærer. Om sommeren var mange af de ældre elever ikke i skole, men ude at tjene, og der var derfor en vinterlærer ansat fra 1. nov. – 1. maj.

Skolen i Esbjerg kostede kommunen ca. 12.000 kr. – og når sognerådet så længe kviede sig ved at opføre skolen, kan det skyldes, at man ikke havde pengene. I 1875/76 havde kommunen bygget ny skole i Veldbæk – på samme grund som den nuværende; i 1877 må man reparere i Boldesager og bl.a. tække taget; samme år kommer altså skolen i Esbjerg, og i 1881 udvides der igen i Veldbæk. Alle disse investeringer skulle betales, og til skolebyggeriet måtte man låne. Lånet kom ret sent i stand, og sognerådet rykker for lånet, fordi håndværkerne er i gang, og der ikke er penge til lønninger. Endnu i 1878 skyldte man for en del af materialerne, og desværre er der allerede reparationsarbejder i nr. 41: »et nyt Rendestensbrædt ved den nordre Skoledør«, to nye kakkelovne, og taget er utæt og må lægges om, og rummene kalkes igen.

Skolevæsenet var en stor udgiftspost for kommunen, og det kneb nok for mange at indse, at gode skoler var en fornuftig investering. Det er en indstilling, der heldigvis er ændret siden da, og med skolen i Skolegade blev grunden til det kommunale skolevæsen i Esbjerg lagt – og dermed blev et betydningsfuldt og spændende afsnit i byens historie indledt.

Verner Bruhn

Videre skolebyggeri

Den første skolebygning blev snart for lille, hvorfor man i 1889 måtte opføre en ny skolebygning i Danmarksgade med 8 klasseværelser, af hvilke de 6 straks blev taget i brug. I 1894 blev Esbjerg en selvstændig kommune, og samme år måtte der atter bygges en ny skole, denne gang skolen i Norgesgade, ligeledes med 8 klasseværelser samt gymnastiksalen ud til Danmarksgade. – »Rask må det gå«, var også den gang valgsproget i Esbjerg, og rask gik det. Ved begyndelsen af sommerferien 1894 midt i juli måned var der ikke begyndt på opmuringen af skolen, og ikke desto mindre blev både skolen og gymnastiksalen indviet og taget i brug den 5. november samme år. I femåret 1893–98 fordobledes omtrent skolernes børnetal, og allerede i 1896 så man sig nødsaget til at bygge videre. I de år byggedes de to forskolebygninger: Østre og Vestre skole, begge med hver 8 klasseværelser, altså en fuldstændig fordobling af skolelokalerne på én gang. Nu måtte der da være plads nok, mente man. Men nej! I femåret 1898–1903 steg børnetallet med 50%, hvorfor byrådet – Esbjerg var blevet købstad 1. januar 1899 – allerede i 1901 vedtog at bygge en ny skole – skolen i Stormgade. Denne stod færdig til at tages i brug 1. maj 1903.

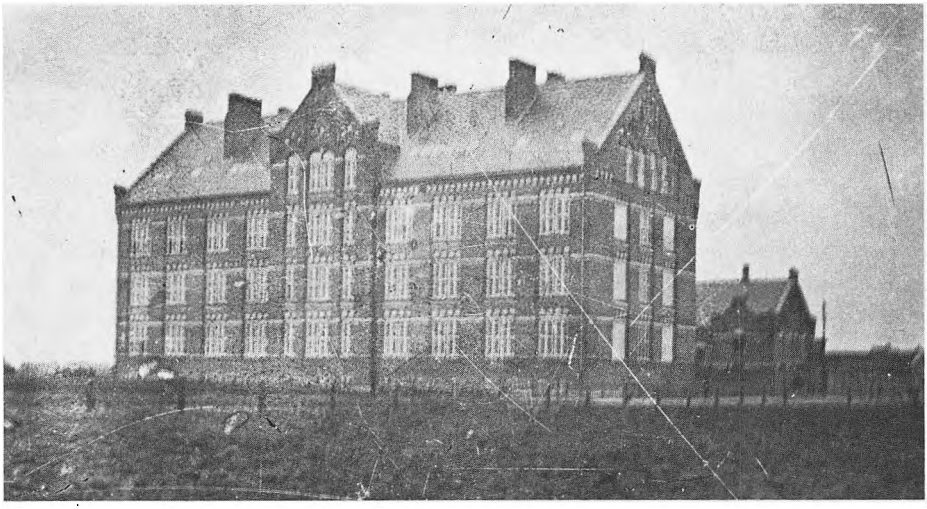

Borgerskolen i Stormgade. Ved indvielsen den 4.5.1903 var skolebørnene inviteret til fest på hotel »Spangsberg«. Der var dækket til 300 børn ad gangen, og der var beregnet 2 stk. wienerbrød pr. elev, men værten havde været så letsindig at sætte brødet frem i store fade, hvilket havde til følge, at de første tog for sig af retterne til gråd for senere hold. Der blev spist 8.000 stk. wienerbrød og drukket 600 potter chokolade. Elevtallet var ved indvielsen 1051. Klassebillede fra ca. 1905.

Skolegården, Danmarksgade, Esbjerg 1912.

Stormgades skole blev på 27 klasseværelser foruden lokaler til håndarbejde, sløjd og selvfølgelig gymnastiksal – samt badeanstalt og lokaler til børnebespisning.

Da børnetallet i femåret indtil 1908 steg med 31% måtte der bygges videre. I tilslutning til skolebygningerne i Danmarksgade–Norgesgade føjedes en nybygning på 8 klasseværelser samt en ny gymnastikbygning. Det skete i 1909, men allerede året efter føjedes 6 klasseværelser til, og der opførtes gymnastikbygninger ved hver af forskolerne og Stormgades skole. I 1912 blev der opført en ny skolebygning ved Vestre skole – med 8 klasseværelser.

Skoleudvalget fik nu et hårdt tiltrængt pusterum, men det blev kun af kort varighed. Byrådet vedtog i foråret 1918 – i anledning af byens 50 års jubilæum – at opføre en ny skolebygning som udvidelse til Østre skole. Denne skole blev taget i brug i 1919 og indeholdt 11 klasseværelser og en gymnastiksal. Da man på grund af det stadigt stigende børnetal måtte leje lokaler på Teknisk skole og gennemføre en udstrakt klassevandring på de bestående skoler til skade for det daglige skolearbejde, besluttede byrådet i december 1929 at købe en grund i den østlige bydel, og her opførtes så den nye Rørkjær skole; den toges i brug d. 4. april 1932. Skolen består af 2 store bygninger og rummer 24 alm. klasselokaler + særlokaler, børnelæsestue og bibliotek, børnehavelokale, lægeværelse, badelokale,

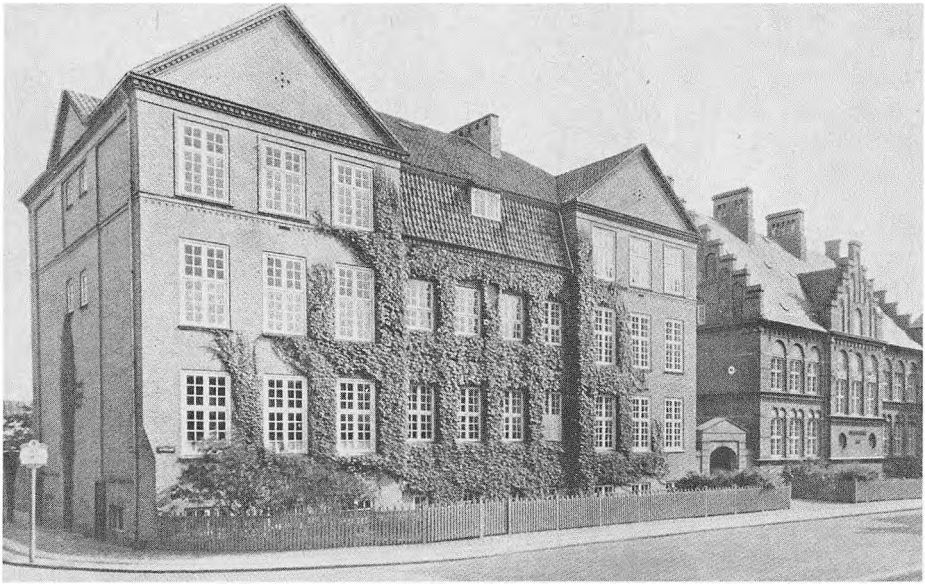

Østre skole.

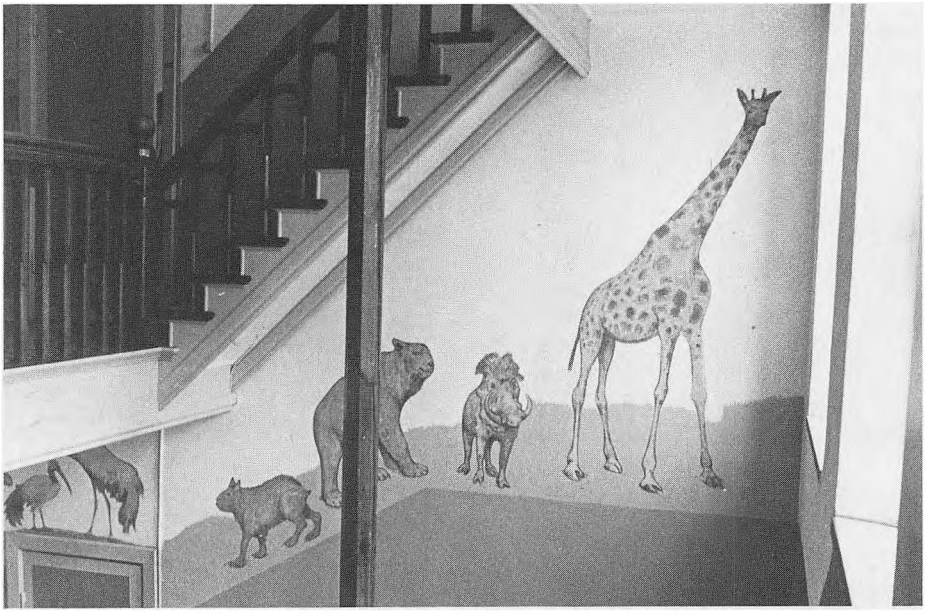

»Den lille maler«s dekorationer på Østre skole – tilsvarende findes på Vestre.

14. juli 1955.
Juliana
Bernhard
Beatrix
Irene
Margriet
Christina
Marijke

Vestre skole fejrede i 1971 75 års jubilæum – 3 år efter nedlagdes skolen.

børnebespisningslokale samt 2 gymnastiksale og kontorer, lærerværelse og magasiner.

Den 1. april 1940 overtog Esbjerg kommune Statsskolens gamle bygninger i Skolegade, hvor sidefløjen – »Anneksskolen« – overtoges af skolevæsenet. Her blev indrettet 4 klasseværelser, et sløjdlokale, en gymnastiksal, et lille lokale til undervisning af høre- og talelidende børn, et værelse til skolesundhedsplejerskens og ørespecialistens undersøgelser og et værelse til skolepsykologiske undersøgelser og intelligensprøver.

Indlemmelse 1945

Den 1. april 1945 blev Jerne sognekommune indlemmet i Esbjerg købstadkommune, og Esbjerg kommune overtager fra indlemmelsesdagen at regne den offentlige undervisning af skolesøgende børn i Jerne kommune. Følgende skoler kom dermed ind under forvaltningen i Esbjerg: Boldesager skole, Gammelby skole, Jerne skole, Tourup forskole og Veldbæk skole, der blev opretholdt som landsbyordnet markskole.

Da befolkningstallet i Esbjerg også efter 1945 øgedes stærkt, såvel i de indlemmede områder som andetsteds, måtte der gennemføres udvidelser og moderniseringer af de indlemmede skoler, og man måtte på grund af det store børnetal stadig tænke på bygning af nye skoler og udvidelser på de gamle skoler: 1951 skolepavillonen i Vesterhavsgade, 1954 Grådybskolen, 1956 udvidelser af Gammelby, Jerne og Vestre

◁ **Den nybyggede Grådybskole blev omtalt overalt i landet – ja, selv uden for landets grænser, hvorfor skolen besøgtes af mange deputationer og enkeltpersoner. I 1955 havde skolen besøg af kongefamilien.**

skoler, 1965 Præstegårdsskolen, 1968 Bakkeskolen og udvidelser på Danmarksgades og Skads skoler – denne sidste skole var i 1967 kommet under Esbjerg skolevæsen, og ved kommunesammenlægning i 1969 kom Bryndum, Gjesing og Vester Nebel skoler til, og ved den endelige kommunesammenlægning i 1970 desuden Fourfeldtskolen, Guldager, Hjerting, Kokspang, Sjælborg, Sædding, Tjæreborg, Allerup og Opsneum skoler. Foruden udvidelse i disse år af Stormgades skole byggedes nye skoler i de nye beboelseskvarterer: Kvaglundskolen, Vestervangskolen, Ådalsskolen og Blåbjerggårdskolen – og flere skoler er planlagt.

Skolenedlæggelser

Imidlertid medførte den store udflytning fra byens centrum, at der ikke blev børn nok til at opretholde de gamle skoler; det medførte, at Østre skole nedlagdes som folkeskole i 1970 (nu ungdomsskole) og Vestre skole i 1974 (nu musikkonservatorium). Byrådet vedtog også nedlæggelse af Stormgades skole, men forældrekredsen her udvirkede, at der i h.t. loven blev afholdt beboerafstemning i skolens distrikt; denne afstemning medførte, at skolen tidligst kan nedlægges efter 1982, hvis byrådet da igen vedtager nedlæggelsen.

Lidt statistik.

År	*Indbygger-antal*	*Antal elever*	*Antal lærere*
1877		137	3
1890	4.111	625	
1905	14.844	2.755	66
1920	21.639	3.697	108
1935	30.303	4.573	126
1947	44.840	5.439	207
1970	62.483	13.376	787
1977	79.354	13.510	1.050

Private skoler 1977: 555.

Sv. Å. Werborg.

Borgmesteren oplæser afstemningsresultatet for forældrekredsen og elever på Stormgades skole.

Skolens indre liv

I begyndelsen havde Esbjerg skole halvdagsundervisning for alle børnene, men allerede fra 1. november 1887 oprettedes en heldagsklasse, og samtidig indførtes fællesundervisning for drenge og piger hele skolen igennem. 1. maj 1894 træder en ny skoleplan i kraft. Ifølge denne plan deles skolen i 3 afdelinger: 1) forskolen for børn i 7-10 års alderen, 2) hovedskolen for børn i 10-14 års alderen og 3) vinterskolen for børn i 10-14 års alderen. Denne sidste afdeling oprettedes for de børn, der tjente på landet i sommerhalvåret og derefter kom hjem for at gå i skole om vinteren.

Mange store drenge gik kun i vinterskolen; om sommeren tog de arbejde på landet, især i Sønderjylland. Lærerne var ikke glade for denne ordning, men for den usædvanlig talrige arbejderbefolkning med et stort antal børn var det af stor økonomisk betydning, at de ældste børn kunne tjene et beløb om sommeren ved tjeneste på landet. Myndighederne godkendte, at børn over 10 år – senere 11 år – kunne udskrives om sommeren. Vinterskoleinstitutionen holdt sig til 1905, da den blev endelig ophævet.

Men sommerudskrivningerne var kun en enkelt side af sagen; byens forretningsfolk havde billig arbejdskraft i skolebørnene, mest naturligvis som bude, stik-i-rend drenge m.m. Værre var det imidlertid, at mange større drenge gik til hånde i værtshuse, enten ved at rydde flasker af bordene, rejse kegler eller passe garderobe. Ikke bare gik det ud over nattesøvnen, men atmosfæren var ikke god for børn; tonen var grov, og løjerne endte ofte i slagsmål.

Imidlertid var trangen til undervisning stadig stigende; fra 1. november 1901 oprettedes 4 ny heldagsklasser, og i skoleåret 1903-04 er heldagsklassernes antal nået 10; desuden oprettedes 2 borgerskoleklasser, der året efter forhøjedes til 3.

Skoleloven af 1899

Skoleloven af 24. marts 1899 krævede, at der blev udarbejdet en ny skoleplan. Denne skulle være ministeriet i hænde 1. oktober samme år. Skolekommission og skoleudvalg tog meget energisk og håndfast fat på skoleplansforslaget. Det blev et omfangsrigt og digert aktstykke, omfattende ialt 93 større og mindre paragraffer, men bør vel snarere ses som et programskrift for den udvikling, man tænkte sig at give skolevæsenet, end som en skoleplan, således som skoleloven og ministeriets cirkulære om sagen forudsatte. Her skal blot anføres nogle af hovedpunkterne i forslaget: Skolen inddeles i en 3-årig forberedelsesskole med halvdagsundervisning, en hovedskole med dels halvdags- og dels heldagsundervisning for børnene de sidste 4-5 skoleår og

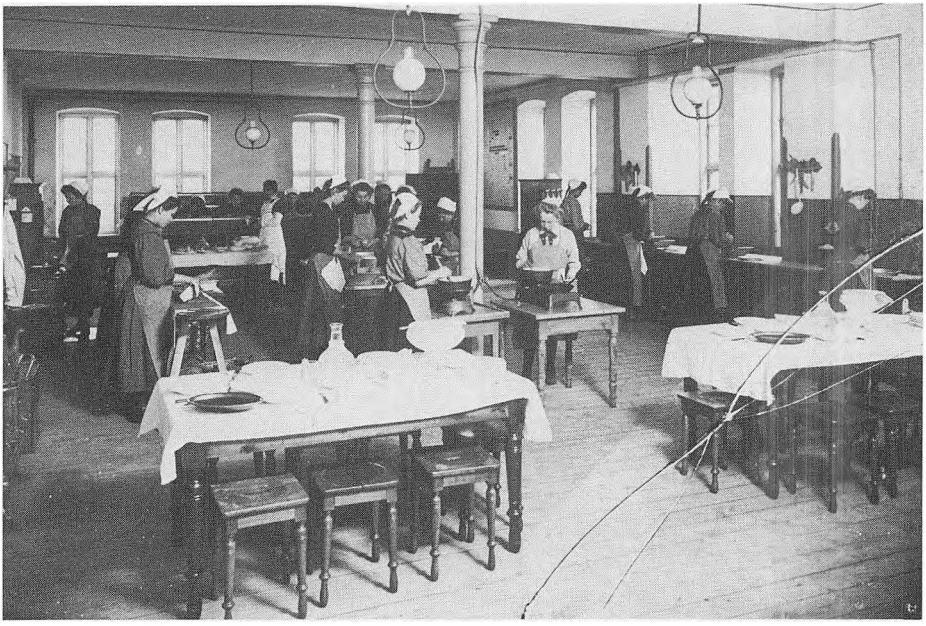

Skolekøkken omkring 1908.

borgerskolen med heldagsundervisning og med borgerskoleeksamen som mål. I tilknytning hertil foreslås oprettet en særlig hjælpeskole eller hjælpeklasser for mindre formående børn. Forberedelsesskolen og hovedskolen deles i en maj- og novemberafdeling for børn født i henholdsvis vinter- og sommerhalvåret. Forslaget kræver endvidere gennemført undervisning i gymnastik for både piger og drenge gennem hele skolen, kvindelig håndgerning fra og med 2. klasse i forberedelsesskolen, sløjd for drenge i hoved- og borgerskolen samt husgerning for pigerne fra 6. klasse. Endvidere foreslås indførelse af 44 (!) minutters lektioner og kontrol med børnenes erhvervsarbejde og delvis også med lærernes fritidsarbejde, ansættelse af en skolelæge og indførelse af skolebade og børnebespisning. Desuden foresloges det, at ledelsen af skolevæsenet blev overdraget en skoleinspektør med kgl. udnævnelse samt ansættelse af viceinspektører ved de enkelte skoler. Hertil kom indgående bestemmelser om karaktergivning, udstedelse af vidnesbyrd for kundskaber, flid og opførsel og et afsnit om skolens orden, tugt og tvangsmidler med meget indgående og nøjagtige bestemmelser om straffe, hvorledes de skal inddeles, udføres og protokolleres.

Forslaget kaster skarpt lys over skolens daværende tilstand, og den disciplinering, som det tilsigtede, må sik-

kert have været nødvendig. Man har tit betegnet byens tilstand i de tider i det hele som dens lømmelalder, og skolen har sagtens haft sin rem af huden. Den var jo vokset op som en kæmpemæssig landsbyskole med hele den frihed, som præger den lille landsbyskole med en enkelt eller et par lærere og ganske få klasser.

Skolestriden

Forslaget blev modtaget med indignation og harme af lærerne specielt med hensyn til de forkortede timer, skolens orden, tugt og tvangsmidler og kontrollen med lærernes fritidsarbejde, og der udspandt sig en heftig og pinlig strid mellem skolekommissionen og lærerpersonalet. Mens denne stod på, vandrede forslaget frem og tilbage mellem ministeriet og byrådet.

Først efter 3 års forløb – og efter en bitter politisk strid – stadfæstede ministeriet skoleplanen. Grunden til den voldsomme strid må søges i den politiske gruppering i byrådet. Siden 1880'erne fandtes der en højreforening i Esbjerg, men først i 1890'erne organiseredes Socialdemokratiet, og virkelig slagkraft fik dette ikke, før redaktør J. P. Sundbo i 1898 kom til byen. Hermed var der skabt en opposition til den borgerlige gruppe i byrådet, og skolespørgsmålet var her som overalt i landet en mærkesag for Socialdemokratiet. Sagen om skoleplanen blev på en måde den første styrkeprøve mellem de to parter. Begge parter var enige om at reorganisere skolevæsenet. Den stærke vækst i befolkningstallet betød, at en stadig strøm af tilflyttere gik til Esbjerg, og befolkningen var en yderst uensartet blanding af mange sociale kategorier med vidt forskellig tradition i forholdet til skolen. Skulle byen klare sig i fremtiden – og få et bedre ry på sig end det, der lå i navnet »Danmarks Chicago« – så måtte der sættes ind for at forbedre skolen. Men der var ikke enighed om, hvor meget der skulle ofres.

Økonomisk krise

I midten af 90'erne havde byen gennemlevet den »amerikanske periode« med en uhyggelig grundspekulation, og denne krise havde næsten slået bunden ud af det unge samfunds økonomi. Derfor måtte der tages hensyn til byens økonomiske formåen.

Skoleudvalget holdt nøje kontrol med skolevæsenets budget; således gav udvalget skoleinspektør A. H. Larsen en »næse«, fordi han uden om udvalget havde indkøbt »et større parti gulvklude«. Det viste sig, at pedellen havde udnyttet et godt tilbud og købt 200 klude á 46 øre, og skoleinspektøren skriver undskyldende, at det selvfølgelig var forkert, men pedellen er bestemt ikke ødsel; han er så »sparsommelig med tingene, at han lader konerne sy de slidte klude sammen to og to«.

Privatskoler

Her kom desuden et principielt spørgsmål ind, nemlig forholdet til privatskolerne, som havde eksisteret i Esbjerg fra før den første offentlige

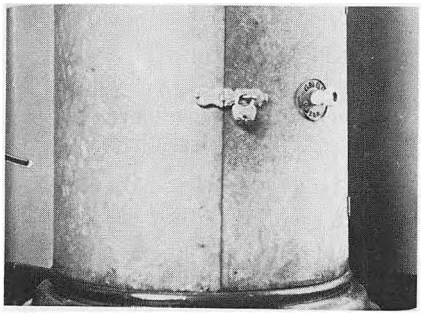

I de gode, gamle dage

Der var engang. – Og det var her i Esbjerg. Og det var engang i første fjerdedel af vort århundrede. Og en hovedperson i historien er tromlekakkelovnen, hvis kontrafej findes ved disse linier.

Og så begynder historien:

Der var koldt i skolestuen, da frøkenen og småpjevserne mødte om morgenen. Vel var der ild i kakkelovnen, det havde pedellen sørget for, for sådan noget hørte jo under hans regeringsområde.

Men denne morgen var der altså koldt, og ved synet af den fyldte tørvekasse ved siden af kakkelovnen – faldt frøkenen for fristelsen.

Hun kom tørv på den sparsomme ild! Hvilket hun så aldeles og absolut ikke burde have gjort!

For da indehaveren af fyringsretten indfandt sig på det officielle tidspunkt af dagen og fandt, at en formastelig var trængt ind på hans retmæssige domæne, faldt der en masse ubehageligheder ned over den formasteliges hoved.

Og den formastelige måtte foruden bod og bedring love aldrig mere at forgribe sig på fyringsretten.

Hvilket hun heller ikke kunne komme til – for næste morgen var kakkelovnen forsynet med hængelås!

skole blev bygget. Socialdemokratiet havde et udpræget ønske om at få disse skoler, om ikke udryddet, så dog reduceret i antal. »Betalingsskoler er udemokratiske og tjener til at skabe uheldige forhold mellem børn«. Ialt var der i 1902 syv privatskoler med 349 elever = 15% af byens skolesøgende børn; Esbjerg Realskole havde alene 225 elever.

Denne skole var oprettet i slutningen af 80'erne og havde nogle trange kår i Østergade, men i 1890 fik skolen sine egne lokaler i Skolegade 54. I 1907 blev skolen til gymnasieskole under navnet Esbjerg Gymnasium og Realskole; herfra udgik byens egne studenter, første gang i 1910, et hold på 5, hvoraf én var kvindelig, nemlig redaktør Sundbos datter; det var ikke få skoser, Sundbo måtte høre fra venner og fjender, fordi hans datter gik i »betalingsskole«.

Skoleplanen stadfæstes

Skoleplanen havde – som den blev stadfæstet af ministeriet 30. juli 1902 – fået en noget anden form end det oprindelige forslag. De bestemmelser, som lærerne havde kæmpet imod, var strøget; også andre skoleplanen uvedkommende forhold havde lidt samme skæbne. Skolens inddeling og øvrige struktur fastholdtes. Forberedelsesafdelingerne blev henlagt til Østre og Vestre skole, hoved- og borgerskolen til skolen i Danmarksgade-Norgesgade. Der blev

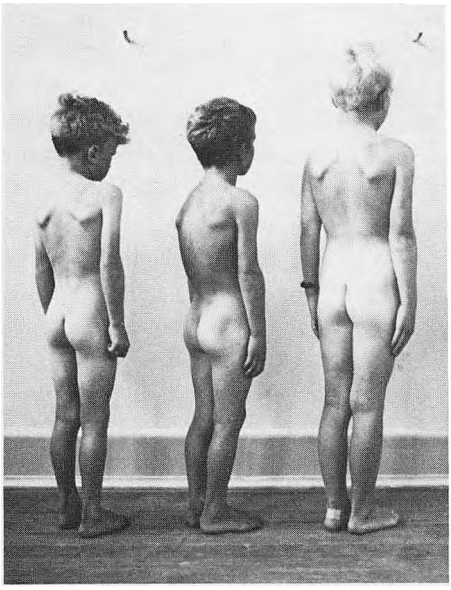

Hos skolelægen 1944.

indført skolelæge og ansat pedeller ved skolerne. Som en af de første skolelæger i landet udnævntes i 1903 dr. Hamburger.

»Skolelægen skal bistå skoleinspektøren i alle spørgsmål vedrørende skolehygiejnen og børnenes sundhedstilstand, undersøge de børn, der af skoleinspektøren henvises til ham, undersøge hvert barn, der optages i 1. klasse, og gentage denne undersøgelse med ét års mellemrum.«

I stedet for den foreslåede skoleinspektørordning fik hver skole sin viceinspektør – dog med navn af skoleinspektør (skoleinspektrice).

Undervisningsplan

I efteråret 1903 tog man fat på udarbejdelsen af en undervisningsplan – iøvrigt den første Esbjerg skolevæsen har haft. Da lærerpersonalet havde indsendt sit forslag, bygget over skoleplanens deling med halvdags- og heldagsklasser i hovedskolen, blev der enighed om at søge skoleplanen ændret således, at hovedskolen udelukkende fik heldagsklasser (ministeriet approberede forslaget 9. februar 1904). Hidtil havde hver lærer – eller, når det kom højt, lærerne på samme klassetrin – selv fastsat, hvad han eller de ville gennemgå i klasserne, hvilket jo let kunne falde uheldigt ud, når klasser opløstes og sammensattes pány.

Eksamensmellemskolen indføres

Under de tidligere skoleplansforhandlinger havde det gentagne gange været på tale at opgive borgerskoleafdelingen. I efteråret 1904 fremsattes der derfor i byrådet forslag om at indføre mellemskolen (i tilslutning til »Lov om højere Almenskoler m.m.« af 24. april 1903), og ophæve borgerskolen. Forslaget blev vedtaget, og ministeriet godkendte det som tillæg til skoleplanen af 1905, og det blev stadfæstet ved den krævede skoleplansrevision i 1907. Skolevæsenet bestod nu af Grundskolen for børn indtil 11 års alderen, og af Hovedskolen og Mellemskolen for børn fra 11–15 år. Hertil føjedes en 1-årig realafdeling med realeksamen som afslutning; den tidligere adskillelse i en maj- og en novemberafdeling blev ophævet.

For at også fattige børn kunne gennemgå hele mellemskolen har byrådet siden 1910 bevilget et beløb – ved star-

ten indtil 3500 kr., der af skoleudvalget under medvirken af overlærerne uddeltes i passende portioner, ligesom amtets skoleråd hvert år uddelte et antal småbeløb til hjælp for fattige elever i afgangsklasserne. Hertil kom, at såvel undervisning som alle skolebøger og alt materiel var gratis for alle. I tidsrummet 1909–1917 har 696 elever bestået mellemskoleeksamen og 343 realeksamen, selvom et betydeligt antal elever forlod skolen i konfirmationsalderen og således ingen eksamen fik, da denne først kunne opnås i 15-års alderen.

Lærebøger afskaffes

En lovbefalet revision af alle landets skoleplaner i 1911 bevirkede ikke store ændringer i Esbjerg, derimod blev der en væsentlig ændring af undervisningsplanen. Fælleslærerrådet vedtog nemlig – ganske vist med et forholdsvis ringe stemmetal – at foreslå skolekommissionen helt at afskaffe lærebøger i de forskellige fag, men derimod at indføre læsebøger i fagene til støtte for den mundtlige undervisning. Forslaget blev godkendt af skolekommission og byråd, og ud fra dette vedtoges undervisningsplanen, selvom der var en kraftig diskussion om alligevel at beholde lærebogen i religion. Den i vide kredse kendte Jørgen Banke virkede på den tid som lærer og bibliotekar i Esbjerg. Gennem sit virke som lærer havde han – på en tid hvor man faktisk kun kendte til lærebøger – erfaret, at hvis man lærte eleverne at benytte sig af opslagsbøger og andre hjælpebøger, blev undervisningen mere effektiv og engagerende. I 1913 oprettede han den første »læsestue« på Danmarksgades skole. Og dermed var kimen lagt til Esbjergs veludbyggede og velfungerende skolebiblioteker af i dag.

Som det ses af fotografierne (til højre) – situationsbilleder fra Danmarksgades, Stormgades og Gammelby skoler – fandtes der allerede i 1950'erne en velorganiseret biblioteksundervisning.

Hos skoletandlægen 1944.

Skoleplanen af 1913

Skoleplanen stadfæstedes af ministeriet d. 24. april 1913, og det må nævnes, at der nu ansættes en skoletandlæge, og at de hidtidige »inspektører« udnævnes til overlærere og får kgl. udnævnelse.

Esbjerg by har iøvrigt æren af først af alle byer i landet at have oprettet en skoletandklinik, nemlig allerede i maj 1907 – først i 1910 fulgte Frederiksberg Esbjergs gode eksempel.

Inddragelsen af lærebøger varede kun til 1917. På grund af kraftige rø-

1952 153
BØRNE-
BØGER
ESBJERG

ster om at børnene lærte for lidt, fremsatte fælleslærerrådet på skolekommissionens anmodning en betænkning, hvorefter lærebogen genindførtes i skolen.

Børnehaveklassen

Efter et besøg i Svejts fik skoleinspektør A. H. Larsen, der var sekretær for Esbjerg skolekommission og -udvalg, gennemført, at man fra begyndelsen af skoleåret 1912–13 oprettede to såkaldte forklasser for børn, som var fyldt 6 år; man søgte hermed at lette børnene overgangen fra hjem til skole. Det blev starten på de børnehaveklasser, som man først i de seneste år er begyndt at interessere sig for landet over. Børnehaveklasserne i Esbjerg voksede og trivedes, men man havde ikke altid lige gode arbejdsforhold – lokalemangel og for store hold. Børnehaveklasserne er en del af Esbjerg skolevæsen – et tilbud, som forældrene har været flinke til at tage imod – over 90% af skolebørnene har igennem de senere mange år gået i børnehaveklasse. Disse klasser er et fristed for de børn, der står på skolens tærskel; børnene har ikke daglige pligter som skolebørnene, men vænnes ganske langsomt til skolens ånd og skolens krav, de lærer at rette sig efter andre og lærer samværets betydning. Indtil 1948 blev arbejdet i børnehaveklasserne bestridt af lærere og lærerinder, medens det derefter bestrides af børnehavelærerinder, og arbejdet bliver derfor mere børnehavemæs-

Forældredag i en børnehave på Østre skole.

En 2. mellemskoleklasse på Stormgades skole 1932/33.

sigt. Gennem mange år blev børnene kun beskæftiget 2 timer daglig, men efter den sidste skolelov, der også taler om børnehaveklasser med 3 timer om dagen, er man i Esbjerg gået over til, at børnene er på skolen 3 timer daglig.

Igen skolelæger

Efter at man gennem nogle år ikke havde en skolelægeordning på skoleplanen, gennemførtes fra skoleåret 1930-31 lægetilsyn med eleverne i alle kommunens skoler i det omfang, byrådet bestemmer. I efteråret 1931 påbegyndes forsøg med en skolelægeordning i grundskolens 1. klasse.

Mellemskoleklasserne samles

Ved en skoleplansændring vedtoges det, at fra 1. april 1922 skulle alle mellemskole- og realklasser undervises i Danmarksgades skole og alle hovedskoleklasser i Stormgades skole (Vestre og Østre skoler er grundskoler). Det skel, som denne bestemmelse førte mellem skolerne, førte til, at byrådet 8/12 1930 vedtog en ny revision af skoleplanen, således at såvel Stormgades skole som Danmarksgades skole igen optager hoved- og mellemskoleklasser.

8. skoleår

I 30'erne var der såvel i Esbjerg som andre steder i landet stor diskussion om mellemskolen – vel ikke på grund af selve denne skoleafdeling, som havde stor succes, men mere på grund af, at man under påvirkning af mellemskolen og dens arbejde havde for meget med prøver, karakterer og for teoretisk undervisning af hovedskolens børn, der jo som regel ikke var særlig bog»min-

dede«; desuden sluttede undervisningen for denne afdeling et år tidligere end mellemskolen. En del lærere i Esbjerg viste dette problem stor interesse, og Undervisningsministeriet godkendte, at der pr. 1. april 1934 oprettedes 8. klasser ved det kommunale skolevæsen. Der blev således givet adgang for elever, der havde gennemgået hovedskolens klasser, til et års fortsat frivillig uddannelse i sådanne fag og under sådanne arbejdsformer, som kunne give dem en god forberedelse til at gå ud i det praktiske liv. En stor del af undervisningen i disse 8. klasser – som forøvrigt også i mange af hovedskolens 6. og 7. klasser – prægedes i disse år af, at en stor gruppe lærere gik ind for, at klasseundervisningen ikke var den eneste undervisningsform, der duede; man individualiserede undervisningen og samlede den omkring emner, som børnene bearbejdede enkeltvis eller i små grupper ved hjælp af spørgestile, udfyldningsopgaver o.a.; en hel del arbejdshefter – udarbejdet af lærere enkeltvis eller i studiekredse – blev udgivet af skolevæsenet. Efter behandlingen af et emne i klasseværelset skaffede man sig yderligere oplysninger gennem bøger fra skolelæsestuen, fra Centralbiblioteket og fra Ribe Amts Skolebiblioteksforening samt gennem aviser og tidsskrifter. I tilslutning til undervisningen aflagdes besøg på institutioner og virksomheder, og man holdt i 8. klasse en uges lejrskole på kommunens feriehjem i Sønderho. Udvekslingsrejser mellem klasser i andre kommuner samt rejse til København indgik også i undervisningen. Skoledirektør Olaf Petersen viste dette arbejde stor interesse, et arbejde, der beundredes langt uden for kommunens grænser.

Folkeskoleloven af 1937

Folketinget vedtog d. 18. maj 1937 en ny lov om folkeskolen. Ved siden af en stærkt ønsket reform af landsbyskolen afløstes i købstadsskolen hovedskoleklasserne af en såkaldt praktisk mellemskole, og det 8. skoleår blev en del af folkeskolen. Mellemskolen kom således til at omfatte alle børn, der havde gennemgået grundskolen, således at de elever, der ikke fængsledes af den teoretiske undervisning, gik i den eksamensfri mellemskole med hovedvægten lagt på det, der pegede mod erhvervslivet. Forventningerne til den nye afdeling var spændt højt – mange steder også for højt, vel ikke mindst fordi ikke alle lærere var interesseret. I Esbjerg kunne man bygge videre på 30'ernes arbejde med de ikke bog»mindede« elever. For lærerne arrangeredes virksomhedsbesøg og dannedes studiekredse om arbejdet i den eksamensfri's klasser.

I 1941 vedtog byrådet et af skolekommission og skoleudvalg udarbejdet forslag til skole- og undervisningsplan som stadfæstedes af Undervisningsministeriet som gældende fra 1. april 1942.

Esbjerg købstads offentlige skole bestod nu af 1-årige børnehaveklasser, en 5-årig grundskole, en 3- eller 4-årig ek-

samensfri mellemskole, en 4-årig eksamensmellemskole med tilhørende realklasse og et 2-årigt præliminærkursus. Desuden indrettedes »repetionsklasser« og læseklasser (for læseretarderede børn).

Besættelsesårene

I besættelsesårene 1940-45, hvor Rørkjær, Østre og Vestre skoler blev besat af den tyske værnemagt, medførte en kortere og uregelmæssig undervisningstid en forringelse af skoleforholdene, navnlig for grundskoleklasserne og den eksamensfri mellemskoles vedkommende, hvor langt den største del af kundskabstilegnelsen foregår på skolen. Børnene fra Rørkjær skole blev henvist til skolegang på Danmarksgades skole, og Vestre og Østre skoler benyttede lokalerne på Stormgades skole; Danmarksgades og Stormgades skoler havde skiftevis formiddags- og eftermiddagsundervisning, ligesom 14 mellemskoleklasser fra Stormgades skole overførtes til eftermiddagsundervisning på Statsskolen.

Da skolerne ved besættelsens afslutning i 1945 blev overgivet igen til skolemyndighederne, forestod der en grundig istandsættelse og udrensning. Et utroligt svineri og en hensynløs ødelæggelse sporedes overalt.

Rørkjær skole 1945.

»Huslig linie«.

»Skolen for livet«

I årene efter 2. verdenskrigs afslutning blev der over hele landet – såvel i befolkningen som i politiske kredse – ført mange diskussioner om en ændring af skolens struktur – byggende videre på 1937-loven. Mange ønskede nu en enhedsskole gennemført, således at alle børn fulgtes ad de første 7 skoleår, hvilket medførte bortfald af mellemskoleeksamen og i stedet indførelse af en 3-årig realafdeling efter 7. skoleår; for de børn, som ikke gik i realafdelingen, ønskede man oprettet 8. og 9. klasser – nogle ønskede disse klasser for alle, nogle, at undervisningen her skulle være frivillig. Diskussionerne prægedes meget af slagordene: »Skolen for livet«, og man ønskede, at undervisningen i det 8. og 9. skoleår tog sigte på en liniedeling – kontor, handel, industri og håndværk. Skolen skulle dog ikke blot være for erhvervslivet, men også for samfundslivet, familielivet og fritidslivet.

Allerede fra skoleåret 1955-56 havde man i Esbjerg gennemført en forsøgsordning med IIIf-klasserne. Udfra det fra erhvervsside til trivialitet påståede, at eleverne ikke mestrede dansk og regning i tilstrækkelig grad, gennemførtes daglig to træningstimer i disse fag. Gennem kontakt med erhverv, teknisk skole og handelsskolen tilrettelagdes desuden en undervisning, der søgte at gøre eleverne bedre skikkede til den senere virkelige faglige oplæring.

Skoleloven 1958

Diskussionen om folkeskolens formål og opbygning i 40'erne og 50'erne førte til, at Folketinget vedtog en ny skolelov i 1958; loven blev fulgt op med vejledninger, de såkaldte betænkninger, hvoraf i særlig grad »den blå betænkning« vakte stor opmærksomhed. Men selv efter det store arbejde, der var lagt for at få en god lov, varede det ikke længe, førend diskussionerne igen tog fat, hvad måske ikke er så underligt, da samfundet gennemgår hurtigere og større forandringer end nogensinde før; disse forandringer medfører tit nyt syn på skolen, og skoleloven fik derfor kun lov til at bestå, indtil man i 1975 vedtog en ny skolelov, som skulle være gældende fra 1. august 1976.

Jeg vil slutte min artikel om skolens udvikling i de 100 år fra 1877 med at se på de to skolelove og i nogen grad lave en sammenligning.

1958-lovens formålsparagraf var ikke meget forskellig fra tidligere love: »fremme og udvikle børnenes anlæg og evner, styrke deres karakter og give dem nyttige kundskaber«.

Skoleloven 1975

I 1975-loven lægger man mærke til, at i formålsparagraffen er samarbejdet med forældrene trukket med ind, og desuden ønsker man samfundets demokratisering også indført i skolen: »Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at give eleverne mulighed for at tilegne sig kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, som medvirker til den enkelte elevs udvikling«. »Folkeskolen forbereder eleverne til medleven og medbestemmelse i et demokratisk samfund og til medansvar for løsningen af fælles opgaver. Skolens undervisning og hele dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed og demokrati«.

I 1958-loven består folkeskolen af en 7- eller 8-årig hovedskole, der kan videreføres med en 9. og 10. klasse, og den kan desuden omfatte en 3-årig realafdeling; her brød man altså med de i mange kredse forhadte optagelsesprøver til eksamensmellemskolen, idet mellemskoleklasserne helt forsvandt.

I 1975-loven omfatter folkeskolen en 1-årig børnehaveklasse, en 9-årig grundskole og en 1-årig 10. klasse, hvormed realklasserne og realeksamen forsvandt. I begge love gives der undervisningsministeren bemyndigelse til at fastsætte regler for specialundervisning.

Med hensyn til den obligatoriske undervisning er der ikke stor forskel på de fag, som indeholdes i de to skolelove i de 9 obligatoriske skoleår, men der kræves nu undervisning i grundskolen i færdselslære, seksualoplysning, norsk og svensk, fremmede religioner og andre livsanskuelser, uddannelses- og erhvervsorientering samt sundhedslære med oplysning om udbredte nydelses- og rusmidler. På hvert klassetrin skal der afsættes en ugentlig time til varetagelse af klasselærerens særlige opgaver i samvær med klassen.

Desuden kan undervisningen i reg-

Elever i Esbjerg demonstrerer.

ning/matematik, engelsk og tysk på 8.–10. klassetrin gives i to kurser af forskelligt indhold. Kurserne benævnes grundkursus og udvidet kursus, og eleverne kan ved afslutningen af 9. og 10. klasse indstille sig til afgangsprøver i fagene – for udvidet kursus dog først efter 10. klasse.

På 8.–10. klassetrin skal der udover en del praktiske fag også tilbydes undervisning i historie, geografi og biologi, idet disse fag ikke er obligatoriske på disse klassetrin, derimod er faget samtidsorientering obligatorisk i 10. skoleår. Der skal desuden i 8.–10. skoleår tilbydes en undervisning, der giver kendskab til uddannelsesforhold og til vilkårene i arbejdslivet, herunder besøg og praktikophold i virksomheder og institutioner. Dette er en videreudvikling af det, der allerede startede i 30'erne, og det må noteres, at mange erhvervsfolk i de senere år har vist dette arbejde stor interesse og ydet skolen god hjælp, således at man sammen med arbejdsformidlingens erhvervsvejleder har kunnet give eleverne en god erhvervsorientering.

Skolens demokratisering har medført, at man på skolerne har fået indført elevråd, der vel i højere grad efterhånden får indflydelse på mange af de beslutninger, der bliver taget m.h.t. skolens daglige liv. I 1976 lavede disse elevråd i Esbjerg – såvel som masser af steder landet over – demonstrationer for at få udvirket, at man i 9.–10. skoleår kunne få maximumstimetallet på 30 om ugen sat op, da nødvendige fag for den senere skolegang udelukkede muligheden for at deltage i ønskede valgfri fag. Ved et cirkulære satte undervisningsministeren tallet op til 34.

Det kan vist slås fast, at de senere års udvikling i skolearbejdet og skolelivet i hvert fald ikke stiller mindre krav til myndigheder, forældre, lærere og elever end tidligere.

Lad os håbe for fremtiden, at alle parter er sig deres ansvar bevidst!

Sv. Å. Werborg.

Uddrag af årsberetninger fra Esbjerg skolevæsen

Administration
I 1919 var den samlede udgift hertil kr. 1.521,12, 1975/76 var udgiften kr. 4.756.882,11.

Rengøring
I 1916 var udgiften kr. 17.361,10, 1975/76 kr. 10.587.574,98.

Skolebiblioteker
Udgiften var i 1916 kr. 1.211,06, 1975/76 kr. 2.197.272,59. Den samlede bogbestand i 1916 2.036 bind med 19.934 udlån og 1975/76 356.916 bind med 780.080 udlån.

Skolebørns erhvervsarbejde
I 1925 havde 57 drenge og 16 piger erhvervsmæssigt arbejde i gennemsnit. Vedtægten om børns erhvervsmæssige arbejde blev overtrådt i 28 tilfælde ved at børn under 12 år havde arbejde, og ved, at man var i arbejde om søndagen og efter lørdag kl. 8 om aftenen. Anmeldelse til politiet skete i 2 tilfælde.

Mellemskoleeksamen
I 1927 bestod 91 elever mellemskoleeksamen, heraf var de 41 drenge. I 1976 gik 578 elever ud af 2. real.

Skoletandlægen
I 1927 blev der udført 6.997 behandlinger på eleverne, heraf 4600 behandlinger på piger. I 1935 fik eleverne indsat 5.666 sølvplomber, heraf 3.756 på pigerne.

Skolebespisning
I 1929 blev der uddelt 60.631 portioner mad, og udgiften pr. portion var 13,31 øre. Hertil kommer dog gratis lokaler, brændsel og belysning. Antallet af portioner stiger i 1932 til 232.465, men prisen er nu kun 5,00 øre, ved at man ved morgenmåltidet brugte levninger fra foregående dags middag og øl.

Skolelægen
I 1935 oplyste han, at 6% af eleverne havde ernæringstilstand over middel og 31% under middel, bygningen var for kraftig hos 23% af eleverne og for spinkel hos 30%.

Feriehjemmet
I 1935 var udgiften pr. dag pr. barn kr. 1,49 (incl. husholdning, personale og rejser). Vedligeholdelsen af bygninger udgjorde kr. 0,21 pr. dag pr. barn til bygninger og inventar.

Skoleradio og undervisningsfilm
I 1936 blev der anskaffet 2 radioapparater og et smalfilmapparat.

Skoledage
I 1936 var det samlede antal 246 mod nu 200, og man fejrede bl.a. Folkeforbundsdagen den 1. september, Nordens dag den 27. oktober og 400-års dagen for reformationen den 20. oktober. Til brug herved anvendte man de fra ministeriet tilsendte skrifter og sange.

Opvarmning af skoler

I 1936 blev der indkøbt 427,2 t kul og 3.232 hl cinders og koks. Der var varme på i alt 32,8 uger. Til opvarmningen af Danmarksgades skole, der havde fjernvarme, blev der anvendt 840537000 calorier, der kostede kr. 10.908,43.

IAJ

Kommunens udgift til skolevæsenet

År	I alt	Pr. barn	Pr. indb.
1878	1.981,28		
1893	9.917,99		
1901	71.559,48	33,98	5,43
1911	260.298,53	74,48	13,89
1919	558.783,16	149,49	25,73
1929	898.591,00	231,10	34,32
1937	1.125.601,00	243,74	36,29
1975	127.140.216,18	8.780,56	1.527,72

Skolen og forældrene

Den betydelige forældreindflydelse, der i dag findes i skolen, og det samarbejde, vi oplever finder sted mellem forældre, elever og lærere, er lovfæstet dels i skolestyrelseslovens bestemmelser om skolenævn på hver skole valgt af og blandt forældrene, samt forældreindflydelsen i skolekommissionen, og dels i folkeskolelovens forskellige samarbejdsbestemmelser – i særdeleshed formålsparagraffen, der begynder med »Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene...«. Denne forældreinteresse og indflydelse på skolens arbejde har en historisk baggrund, der går mere end 100 år tilbage, hvor bl.a. navne som Grundtvig og Kristen Kold har haft betydelig indflydelse. Skolekommissionen var også at finde for 100 år siden, og bestod af sognepræsterne og mindst dobbelt så mange medlemmer udpeget af kommunalbestyrelsen.

I 1933 bortfaldt sognepræsternes obligatoriske medlemskab af skolekommissionen, herefter bestod kommissionen af 5–9 medlemmer valgt af kommunalbestyrelsen inden for eller uden for sin midte.

Der skulle, som der stod i loven, så vidt muligt drages omsorg for, at alle skoledistrikter i kommunen blev repræsenteret i skolekommissionen.

I 1949 gennemførtes en ordning, hvorefter forældrene direkte fik adgang til at vælge medlemmer til skolekommissionen.

Kommunalbestyrelsen kunne beslutte, at skolenævn skulle oprettes ved alle skoler, hvad ikke skete i Esbjerg, men forældrene ved en skole kunne begære afstemning om oprettelse af skolenævn. Med skolestyrelsesloven af 1970 blev skolenævn obligatorisk ved alle skoler.

Skolekommissionens funktioner er ikke blevet ændret stort siden midten af forrige århundrede. Dens væsentligste funktioner er *at* føre tilsyn med under-

Mange børn fra Esbjergs venskabsby på Grønland, Sukkertoppen, har haft 3 mdr.'s skolegang i Esbjerg.

visningspligtens overholdelse, *at* give forslag til undervisningsplaner og skoleplaner og *at* medvirke ved besættelse af lærerembeder. Med oprettelsen af skolenævn er dog nogle af skolekommissionens hidtidige beføjelser overdraget til disse. Herudover har skolekommissionen dog ret til at behandle alle spørgsmål vedrørende kommunens skolevæsen og stille forslag til kommunalbestyrelsen, ligesom kommunalbestyrelsen angående en række sager er forpligtet til at indhente udtalelse fra skolekommissionen.

Når Esbjerg skolevæsen har været med i forreste række i den pædagogiske landvinding, skyldes det ikke blot fremsynede kommunalpolitikere og dygtige lærere, men også forældrenes medvirken og forståelse af skolens arbejde. Når vi i Esbjerg i over halvdelen af de 100 år har haft børnehaveklasser – hvor de i nogle kommuner endnu ikke findes – har det givet noget at gøre med en fælles holdning til løsning af skolens og hjemmenes problemer.

I skolevæsenets årsberetning fra 1907 kan man da også læse:

»Som et vårtegn i pædagogisk henseende skal her nævnes de af Esbjerg kommunelærerforening i afvigte vinter foranstaltede store møder, hvis umiskendelige hensigt har været at bidrage til, at der kunne indarbejdes et godt forhold mellem skolen og hjemmene til gavn for vor store børneflok.«

Ricardt Gram.

Aften- og ungdomsskoleundervisningen i Esbjerg

I slutningen af 1899 samledes nogle vikarer (de fastansatte lærere ville ikke være med) i et gavlværelse på Danmarksgades skole for at søge startet frivillig, gratis aftenskoleundervisning. Det blev den spæde begyndelse til et arbejde, for hvilket der ikke var nogen særlig lovgivning og ingen økonomisk sikkerhed. Arbejdet kom så småt i gang, men først den 28. september 1901 annoncerede man om »Gratis undervisning for mænd over 18 år i fagene dansk, regning, tysk og muligen engelsk«. Alt under forudsætning af fornøden tilslutning og af om kommunen ville tillade benyttelse af lokalerne. Den lokale presse bakkede kraftigt op, og kommunen stillede lokaler til rådighed, dog med følgende bemærkning fra J. P. Sundbo (byrådsmedlem og redaktør) »Lærerne er et underligt folkefærd, de vil gøre alting gratis«.

Det lykkedes at komme i gang, og fagkredsen udvidedes stadig, og kvinderne kom også snart med, ligesom der på et tidligt tidspunkt indledtes et snævert samarbejde med forskellige foreninger. Aftenskolen fortsatte (som det var almindeligt dengang) som en privat skole til 1944, hvor den indgik i den nystartede skole »Esbjerg kommunale fortsættelsesskoler«.

I 1924 dannedes »Arbejdernes Oplysnings Forbund«, A.O.F. Også dette havde et fortrinligt samarbejde med den private aftenskole og senere med den kommunale. I 1947 dannedes F.O.F. (konserv.), og i løbet af 1950-erne fulgte næsten alle øvrige politiske partier med hver sit O.F. Samarbejdet mellem foreningerne, oplysningsforbundene og den kommunale aftenskole fortsatte og udbyggedes med bl.a. kulturelle arrangementer (teater, musik, film, foredrag). I 1958 oprettede »Esbjerg komm.fort.skoler« en afdeling med kursus til »Teknisk forberedelseseksamen«, og hermed var skabt en nydannelse, som siden udbyggedes til »Esbjerg forberedelseskursus«. I 1960 indgik man den aftale, at foreninger og oplysningsforbund skulle tage sig af al aftenskoleundervisning, bortset fra »Forberedelseskursus«, som fortsat sammen med ungdomsskolen skulle være kommunal. I 1970 blev »Forberedelseskursus« udvidet med kursus til H.F., og i 1974 blev »Forberedelseskursus« i forbindelse med lederskifte udskilt fra »Esbj. komm. fortsættelsesskoler« og sammenlagt med et mindre privat kursus til en selvejende institution. Siden er der sket en lovændring, så fra 1. august 1978 er »Forberedelseskursus« en amtskommunal skole. Ved ovennævnte deling nedlagdes »Esbjerg komm. forts.skoler« efter 30 års virke, og herefter er al aftenskoleundervisning i Esbjerg atter på private hænder.

Skolemæssigt var der et tomrum for de 14-18 årige, som ikke skulle fortsætte med højere uddannelse (boglig) eller faglig uddannelse med tilknyttet handels- eller teknisk skole. Fra 1875 begyndte man at grundlægge private ungdoms- og efterskoler. Det var kostskoler, for drenge om vinteren og for piger om sommeren. Disse skoler søgtes overvejende af landboungdommen. Vi skal helt hen mod 1950, før det blev nogenlunde almindeligt, at byungdommen fyldte betragteligt i elevtallet.

Omkring 1912-13 begyndte man at drøfte, om det ikke ville være ønskeligt at gøre disse skoler obligatoriske, eller om de fortsat skulle være frivillige. Det blev det sidste. Nu afdøde folketingsmand, K. M. Klausen, tog initiativet til, at der på finansloven 1914-15 blev optaget en bevilling til frivillige, kommunale ungdomsskoler, som skulle være dagskoler, der sluttede kl. 19. Statstilskuddet udgjorde 50% af udgifterne, fra 1917 forhøjet til 75%. I 1921 vedtoges det at udstrække undervisningen til kl. 21. Denne skoleform blev dog aldrig nogen succes, og efterhånden smeltedes den faktisk sammen med aftenskolen.

I Esbjerg blev den kommunale dagskole heller ingen succes. Ved dens start 3. nov. 1916 var der 20 elever, der blev undervist 6 timer ugentlig i dansk og regning. Året efter var der 44 elever, og fagkredsen blev udvidet med bogføring, engelsk og husgerning. Efter 1922 ophørte denne skoleform, og der blev en pause til 1939.

Undervisningsministeriet nedsatte i 1939 en kommission til »at overveje spørgsmålet om ungdommens udvikling og uddannelse«. Dette kommissionsarbejde blev baggrunden for lov nr. 312 af 4. juli 1942 om »Ungdomsskolen for den ufaglærte ungdom«. Her i byen påbegyndtes 1. sept. 1939 på dav. folketingsmand (og byrådsmedlem i Esbjerg) Julius Bomholdts initiativ et forsøgsarbejde med skole for 14-18 årige. De første 3 år havde skolen kun drenge (bybude og arbejdsdrenge), og erfaringerne fra disse 3 år stilledes til førnævnte kommissions rådighed, og var på den måde med til at præge loven. Her grundlagdes så Danmarks første ungdomsskole for byungdommen. Krigen og dermed følgende vanskelige forhold fik en stor del af skylden for den ringe deltagelse, men manglende tradition for skolegang for netop denne kategori af unge må nok tillægges endnu større betydning. Skolen fortsatte med større eller mindre held og tilslutning og blev en fast funktion i det nye skolebillede. I 1946 blev der på undervisningsministeriets foranledning optaget en film »Fremtidens Borgere« om ungdomsskolens tilblivelse og om forholdene for datidens unge. En stor del af filmen blev optaget i Esbjerg. Den giver et noget »glansbilledagtigt« indtryk af forholdene, men herom findes en i 1973-74 af Danmarks Lærerhøjskole udarbejdet analyse.

I 1954 ændredes loven betydeligt, og bl.a. fjernede man betegnelsen »ufaglært« fra lovens titel. Dette bevirkede, at skolen nu blev åbnet for alle 14-18

årige, og snart blev skolesøgende af alle kategorier (folkeskole, gymnasium og fagskoler) i overtal. Esbjerg ungdomsskole har altid været kendt som en skole, hvor man søgte nye veje og forstod at benytte den rammelov, som ungdomsskoleloven altid har været. Skolen har altid været med i både officielle som uofficielle forsøg og dermed været banebrydende (husassistentkl. – ungpigekl. – liniedelte klasser – specialkl. – prøveforberedende klasser). Karakteristisk for Esbjerg ungdomsskole har hidtil været det nære samarbejde med folkeskolen, så den altid har kunnet leve op til ønsket om en supplerende skole og ikke som en konkurrent.

Henry Mogensen,
skoleinsp.

Den første begyndelse til et orkester blev gjort i efteråret 1948 på Stormgades skole. Der var da kun 7 medlemmer, nemlig de elever, der på dette tidspunkt spillede et strygeinstrument. Samtidig påbegyndtes uddannelsen af elever på selve skolen – ca. 30 i alt. Orkestret er siden vokset, så det ved skoleårets slutning 1950 bestod af 25 medlemmmer fordelt på: 10 I violin, 8 II violin, 3 bratsch, 1 cello, 1 kontrabas og 2 pianister.

Realkursus

Ved skoleårets begyndelse i 1962 startede et 2-årigt realkursus i tilknytning til skolevæsenet, et kursus, der senere har fået Undervisningsministeriets godkendelse. Undervisningen, der har været placeret på Danmarksgades skole, har omfattet 25 ugentlige lektioner, fordelt mellem kl. 17 og kl. 22 på ugens 5 første hverdage. 17 elever bestod i 1964 realeksamen med særdeles nydelige resultater.

Esbjerg Årskursus

Mange lærere har efter seminarietiden, når de stod i det daglige arbejde, opdaget, at den uddannelse, de havde fået, ikke helt slog til; man opdagede – forskelligt for de forskellige lærere og afhængigt af den plads, man fik inden for skolens område – at der enten på det rent faglige, på det pædagogiske eller på det metodiske område var et eller andet stof eller emne, der trængte til videre-bearbejdelse. Som regel kom uddannelseslovene for lærerne også efter, at der gennem nye love for folkeskolen var gennemført større eller mindre ændringer for arbejdet i skolen. Ældre lærere havde også brug for en stadig nyorientering. Forøvrigt har vel ingen stand ofret så meget tid på efteruddannelsen som lærerstanden. »Aldrig færdig, altid på vej!«

For provinsens lærere var mulighederne for supplerende uddannelse ikke gode. Det naturlige centrum for denne uddannelse var Lærerhøjskolen i København, men her lagde de økonomiske forhold for den langt overvejende del af lærerstanden sig hindrende i vejen. Selvom mange lærere fra provinsen trods vanskelighederne søgte til København, var det dog først og fremmest lærerne i København og omegn, der havde virkelig glæde af Lærerhøjskolen.

Men så opstod den tanke, at man i provinsen måtte kunne oprette kurser, der kunne give lærerne den ønskede uddannelse. Det første sted i provinsen, man gik i gang med at arrangere kurser med Lærerhøjskolen som forbillede var i Ålborg i 1933, og i 1934 fulgte Odense og Næstved efter, og som det fjerde sted i rækken kom så Esbjerg i 1936.

I 1940 meddelte undervisningsministeriet, at kurserne i provinsen godkendtes, når de var anerkendt fra Lærerhøjskolen; det drejede sig i starten kun om fagene engelsk, tysk og fransk, men i 1944 kom matematik, sløjd og husgerning med, i 1948 dansk, svensk og fysik og i 1951 godkendtes kurser til uddannelse af læseklasselærere; senere fulgte andre fag med, således håndarbejde, geografi, zoologi, botanik og historie.

Foruden at oprette kursus i de her nævnte officielt anerkendte fag har Esbjerg Årskursus betragtet det som sin opgave at oprette faglige, pædagogiske og metodiske kurser af længere eller kortere varighed, når et rimeligt antal lærere har udtrykt ønske derom, og det

skønnedes, at oprettelsen af sådanne kursus var til gavn for det daglige arbejde i skolen eller til fremme af lærerens personlige udvikling. Igennem årene har der således været afholdt kortere praktisk-pædagogiske kursus i regnemetodik, sprog og matematik i eksamensmellemskolen, individuel undervisning, aktivitetspædagogik samt metodik for 1. klasse og den eksamensfri mellemskole; desuden har der været arrangeret kursus i tegning, småsløjd, keramik, gymnastik, svømning samt kursus for skolebibliotekarer og kursus i vedligeholdelse af sløjdværktøj og naturhistoriske præparater; endelig skal nævnes lejrskolekursus samt kursus i fag som religionshistorie, astronomi, atomfysik, maskinskrivning og bogbinding.

Da Folketinget i 1965 vedtog en lov om, at der i provinsen skulle oprettes afdelinger af Danmarks Lærerhøjskole – og i første omgang 3 steder – var det en skuffelse, at Esbjerg ikke kom med; rundt i landet var der nu ca. 50 provinskurser, og gennem mange år havde Esbjerg Årskursus, der fra 1955 dækkede kurserne i hele Ribe amt, været det kursusområde, der havde den næststørste aktivitet. Imidlertid medførte denne store aktivitet gennem årene, at vi i 1969, da de 4 resterende afdelinger placeredes, kom med – selvom det ikke var uden kamp.

Esbjerg Årskursus blev startet af Esbjerg Lærerforening, og har gennem årene som formænd haft formændene fra lærerforeningen; de har alle vist arbejdet stor interesse, således at kursus blev anerkendt og opnåede økonomisk støtte. Dog har lærerne selv gennem årene betalt store beløb for at få den ønskede undervisning. Der har kun været 3 til at tage sig af det daglige arbejde gennem de 33 år: Th. Christensen, E. Skårup samt *Sv. Å. Werborg.*

Skoleidrætsstævnet

I september 1935 afholdtes en fodboldturnering mellem byens IV. mellemskoleklasser. I skolevæsenets årsberetning står anført: »Turneringen var iværksat af interesserede lærere og var tænkt som en begyndelse til en årlig tilbagevendende skoleidrætsdag«. Efter at have hentet inspiration bl.a. ved Danmarks Realskoleforenings store stævne i Esbjerg i forsommeren 1936 – hvori også lokale skoler deltog – tog man fat på forberedelserne, og på Christian X's fødselsdag, der var skolefridag, afholdtes den 26. september 1936 i Idrætsparken det første kommunale skoleidrætsstævne i Esbjerg. Indledende

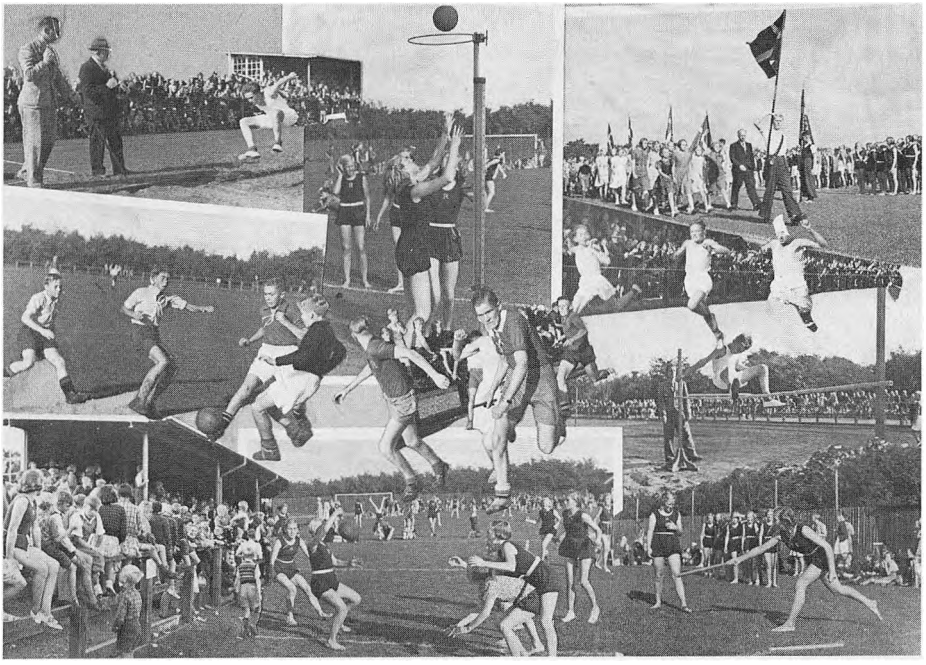

kampe på de forskellige klassetrin blev spillet på skolernes baner efter skoletid. Disciplinerne var: Rundbold, langbold, kurvebold, håndbold, fodbold, 60 og 80 m løb, boldkast, længdespring og højdespring. I de førstnævnte tre boldspil deltog kun piger, og andet deltog de forøvrigt ikke i. Ingen tænkte dengang på, at piger kunne deltage i atletikøvelser. På hvert klassetrin i hovedskolen og i eksamensafdelingen gennemførtes for boldspillenes vedkommende en forudgående turnering, således at alle stævnets kampe var finalekampe. Atletikken omfattede fem-mands hold på hvert klassetrin i de enkelte discipliner. Et holds gennemsnitsresultat var afgørende. Efter denne model med dens detaillerede regler og bestemmelser, der ikke skal omtales her, gennemførtes skoleidrætsstævnerne i mange år. På flere områder tegner modellen sig tydeligt også bag nutidens stævner.

Men korrigeringer fandt sted hele tiden, dels på grund af praktiske erfaringer og dels på grund af ændret indstilling. Ved gennembladning af skolevæsenets årsberetninger hæfter man sig bl.a. ved følgende: Skoleidrætsstævnet blev hurtigt et helt legitimt foretagende, der ikke som i starten skulle afvikles på skolefridage eller efter skoletid. Pokaler i stort tal blev skænket fra forskellig side. Alt dette »sølvtøj« var ikke efter »pionerernes« ønske og indstilling. Man havde tænkt sig diplomer med an-

givelse af resultat og placering og ikke mere, d.v.s. sådan som man praktiserer det nu. »Pionererne« havde den opfattelse, at idrætten kan give børn og unge mange forskelligartede oplevelser, som de kan lære meget af. Man så ikke bort fra de uheldige sider ved konkurrencen, men mente, at det er bedre at bruge konkurrencen forsigtigt og kritisk i stedet for at afstå fra den.

I 1943 blev der fra tysk side udstedt forbud mod folkeforsamlinger. Forbudet kom umiddelbart før skoleidrætsstævnet, hvis arrangører i hast udarbejdede en »nødplan«, hvorefter de fastsatte kampe i boldspillene afvikledes i fuldt omfang, idet man henlagde dem til skoletimerne. I beretningen for 1944 fremsættes ønsket om, at en hel dag benyttes til stævnet og ikke kun en eftermiddag. Man er endvidere inde på tanken om deltagelse af grundskoleklasserne med småbørnslege m.v. I 1946 omfattede stævnet for første gang en hel skoledag. I 1948 deltog pigerne for første gang i atletik. Kurvebold er gledet ud. Håndbold har været ude nogle år, men kom igen. Diskoskast og stangspring har været forsøgt, men slog ikke an. I 1949 benyttedes en hel dag til indledende kampe og atletik. Finalekampene spilledes derefter et par dage senere om eftermiddagen, medens mellemliggende kampe fandt sted på skolerne. 1952 gik man tilbage til den oprindelige ordning med indledende kampe på skolernes baner, men året efter er man igen gået over til ordningen fra 1949 i lidt ændret form. I 1963 anvendte man for første gang tre dage til stævnet, og alt foregik på stadion. Ændringer vedr. deltagerordningen i atletik bevirkede, at hver årgangs atletikdiscipliner kunne lægges i samme tidsrum. En kritik, der gik ud på, at tre dage ud af skemaet er en hård belastning af skoleugen, bevirkede, at man i 1965-66 todelte stævnet, således at atletikstævnet afholdtes i sept. 1965 og boldspilstævnet i maj 1966. Det gav enorm tilslutning, f.eks. 85 hold i stafetløb, men gav også store arrangementsmæssige vanskeligheder. Ved det påfølgende stævne gik man for første gang over til en puljeinddeling, en ordning der under varierede former har været praktiseret siden, nødvendiggjort også af den sidste store kommunesammenlægning. Hver af puljerne, som regel to eller tre, er at opfatte som separate foretagender, d.v.s. som skoleidrætsstævner for sig selv, og har kun i koordineringen forbindelse med hinanden. Flere skoler foretrækker at holde deres egne, interne stævner på de hjemlige baner, bl.a. ud fra ønsket om at alle elever, helt ned til de yngste klasser, kan deltage på en eller anden måde, blot ikke kun som tilskuere. De interne stævners tilrettelæggelse er forskellig fra skole til skole og undertiden fra år til år på den enkelte skole. Det må nok siges, at atletikken er på vej ud ved puljestævnerne, men den overlever og trives godt under forskellige former ved de interne stævner.

Magne Astrup.

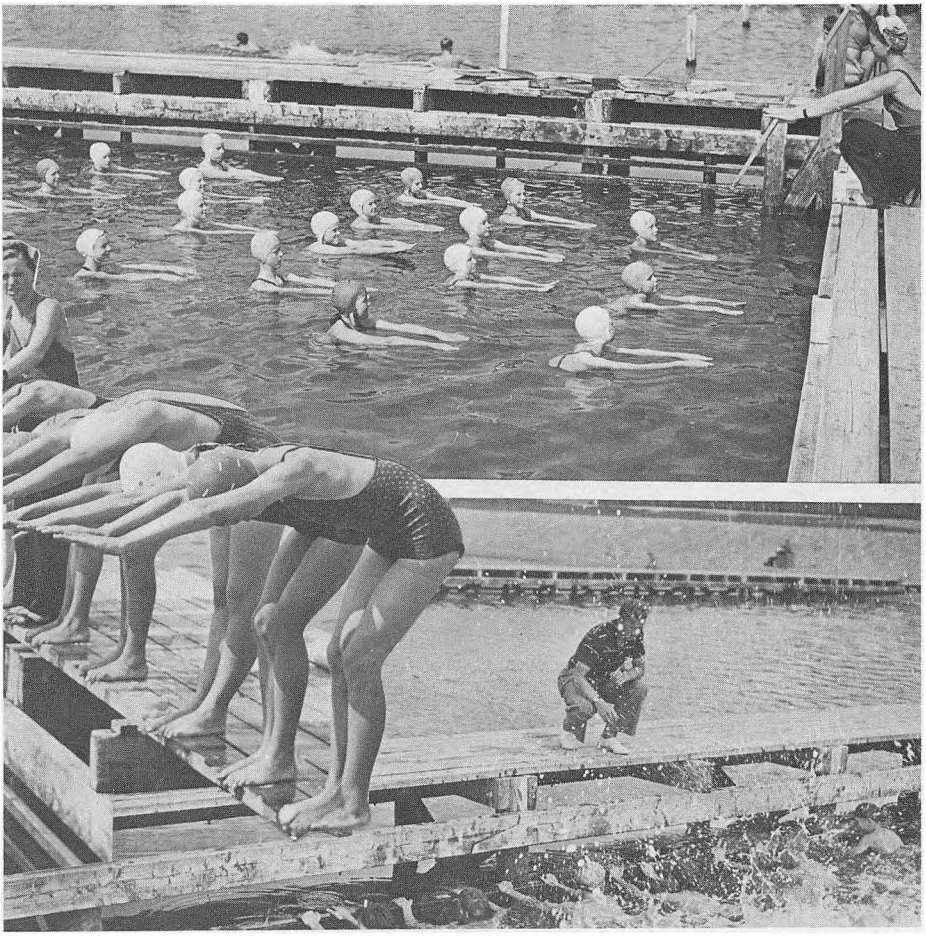

Svømmeundervisning på den gamle søbadeanstalt ca. 1938 – ud for den nuværende containerhavn.

Under 2. verdenskrig blev boldbanen på Stormgades skole benyttet som skøjtebane – billedet er fra 1940.

Esbjerg og omegns skolescene

stiftedes den 1. november 1926 som en fri sammenslutning af repræsentanter for de deltagende skoler.

Sammenslutningens formål var at gøre skoleeleverne bekendt med teatrets kunst, som sker ved at arrangere teaterforestillinger, oplæsninger m.v.

Den 16. februar 1927 begyndte Esbjerg og omegns skolescene sin virksomhed med opførelse af »David Copperfield«. Det var tanken, at der skulle være 3 forestillinger i hver sæson, og det nåedes også i dette forår.

Dengang deltog kun 7 skoler, nemlig Boldesager skole med 4 elever og 1 lærer, Danmarksgades skole med 149 elever og 7 lærere, Forældreskolen (nu realskolen) med 15 elever, Jerne skole med 24, Nordby skole med 11, Statsskolen med 145, Stormgades skole med 36 og fru Sørensens skole med 4 elever.

Abonnementsprisen for de forestillinger var i alt 3,75 kr. I de næste år blev prisen dog 6,00 kr. for 3 forestillinger.

Fra 1934 kom skolescenen i forbindelse med Th. Hejles landsskolescene, og der blev spillet både Holberg, Hostrup m.fl., men man benyttede sig også af Ax. Illums teaterselskab og Aalborg teater.

På grund af krigsforholdene hvilede skolescenen fra oktober 1941, og først i 1946 blev virksomheden igen optaget med oplæsning af Dansk skolescenes utrættelige stifter, Thomas P. Hejle.

LANDSTURNÉ 77/78

Sæson 1946–47 havde igen som sædvanligt 3 forestillinger. I 1949 kom atter stilstand, man havde kun én af ganske få besøgt oplæsning af skuespillerinden Blanche Funch.

I 1952 trådte N. P. Andersen til, og protokollen refererer:

»Esbjerg og omegns skolescene har i en årrække ikke kunnet arbejde planmæssigt b.a., fordi skolescenen svigtede, og fordi repertoiret var uegnet. Nu er der imidlertid mulighed for at få arbejdet ind i faste rammer, idet Landsskolescenen er reorganiseret og kan skaffe velegnede forestillinger«.

N. P. Andersens optimisme holdt stik – men først og fremmest takket være hans begejstring, idealisme og store arbejdsindsats.

I alt har der i tiden 1927–1956 været 95 forestillinger, spillet 131 gange.

Det gamle abonnementssystem blev genoptaget. Der betaltes for 3 forestillinger 8,00 kr., og der blev tilknyttet en forældreforening, for hvis forældre der arrangeredes lukkede forestillinger af de samme dramatiske arbejder, der opførtes for skoleeleverne.

I samarbejde med Dansk skolescene og ikke mindst med turnerende teaterselskaber frem for alt Dansk Skolescene, bragtes i 50erne og 60erne en lang række fremragende forestillinger til opførelse på Esbjerg og omegns skolescene.

I 1957 indførtes den abonnementsordning, der senere lagde grunden til Esbjerg Teaterkreds med billetkøbsordning for alle unge under uddannelse.

Dansk Skolescene startede i sin tid med den bestemte hensigt, at den skulle være et absolut integrerende led i skolernes danskundervisning.

Der opførtes klassikere som »Aladdin«, »Hakon Jarl« og mange flere – altsammen en fast del af skolernes danskpensum, og det blev en sædvane – en nødvendighed – at en dansklærer med hele sin klasse overværede forestillingerne. Men de dramatiske klassikere er forsvundet fra skolernes dansktimer.

Men også efter Landsskolescenens sammenbrud i 1968–69 fandtes udveje for forestillinger især for de yngste og mellemste skoleårgange.

Siden 1970 har Skolernes Teaterformidling sendt en særlig form for stykker ud – som Ungdommens Teaters Børneteater har produceret. Den næste forestilling kommer omkring skolevæsenets 100 års jubilæum, nemlig »Pippi Langstrømpe«, som eleven kan erhverve for en pris à 10 kr. pr. billet.

Det opsøgende teater har holdt sit indtog på skolerne, og skolescenen er nu medvirkende til, at denne form for teater bringes ud til skolerne som et led i undervisningen. Altså er der igen overensstemmelse mellem det, der sker i skolen og skolescenens repertoire som i de første år, men nu foregår det i skolestuen.

Den 1. november 1976 fejrede Esbjerg og omegns skolescene sit 50 års jubilæum. Et 50-årigt liv, som man kan forstå, ikke har været uden kriser.

I 1927 kom der 383 for at deltage, men i 1976 – på 50-årsdagen – deltog så mange fødselsdagsgæster, at festlighederne måtte udstrækkes til en hel uge, for at i alt ca. 14.400 gæster kunne være med.

Der har været mangel på forestillinger for børn, der har været tilbudt stykker, som ikke lige har været egnede for børn, og man har måttet arbejde under forskellige tilskudsformer. Skolescenen har været selvstændig, men har også for at få tilskud hjem fra de bevilgende myndigheder, måttet stå som medlem af Esbjerg Teaterkreds et par år.

Hvis man ikke nu havde bevilgende myndigheder, såsom kommune, amt og kulturministerium, måtte en elev betale 28 kr. for en teaterbillet.

Det skal anføres, at der ikke siden 1949 har været en sæson uden forestillinger. Det er utroligt, hvad der har været af forskellige forestillinger. Billetsalget kunne være ganske lille i en sæson, mens man i en anden kunne være oppe på over 8.000.

Tillidsmandsordningen har været den bærende kraft igennem alle årene. Tillidsmændene – lærere, der varetager skolescenens og børnenes tarv på skolerne – udfører sammen med bestyrelsen et uegennyttigt arbejde; hvis man ikke havde denne koordinator, måtte forældre eller en anden ulejlige sig ind på et kontor for at købe en teaterbillet til deres barn.

I jubilæumsskriftet i anledning af jubilæet stod der: »Du (= Skolescenen) er ganske vist blevet mere voksen, end da du begyndte. Du kan debattere og være opsøgende. Men du er stadigvæk det, som børn også gerne vil, at du skal være: du er eventyr og fest. – Du er stadig, som gamle fader Holberg sagde: »... den Geist, den Festivitet, som er Sjælen udi en Comoedie og som giør Skue-Plads levende«.

Denne geist er der stadigvæk.

Karen Marie Petersen

Esbjerg & Omegns Skolebio

I årene 1936–38 arrangerede skoleforvaltningen nogle filmforestillinger for skolernes største klasser med film fra biografernes løbende repertoire. Det var film som: »Kongen bød« (om stavnsbåndstiden) og »Olympiaden i Berlin«, altså film der i det væsentlige havde et oplysende sigte. Nogle lærere fik den tanke, at der blandt biografernes egentlige spillefilm måtte være en del, der egnede sig til egentlige børneforestillinger, men som børnene af en eller anden grund ikke fik mulighed for at se. Man vidste, at Dansk Skolescene i København havde en abonnementsordning med biografffilm for skoleelever og ønskede nu at overføre tanken til Esbjerg.

I begyndelsen af 1939 samledes repræsentanter fra byens og omegnens skoler til et møde, hvor man stiftede »Esbjerg & Omegns Skolebio« med en bestyrelse bestående af Janne Holmberg (formand), Fris Skov og adj. Alving. Blandt fordelene ved at arrangere disse specielle børneforestillinger kunne nævnes: børnene havde hele salen til rådighed og ikke kun som ellers de tre forreste rækker, der kunne skaffes film, som ellers ikke ville blive spillet i de stedlige biografer, lærerne kunne på forhånd orientere eleverne om filmen og i det hele taget ved samtaler med børnene være med til at præge børnenes opfattelse af film som kunstart og meddelel-

sesmiddel. Desuden kunne en abonnementsordning betyde billige priser.

Fra 1949 foretog vi en deling af eleverne i to hold, således at det skulle være lettere at finde film specielt til de yngre og til de større elever, og en deling i tre grupper gennemførtes i 1959. Det gav mulighed for at finde virkelig fine film til de ældste elever, men vi måtte konstatere, at egnede film for eleverne i 4.-7. klasse var svære at finde. Ved starten af sæsonen 1952-53 meddelte filmbranchen (udlejerne og provinsbiografforeningen), at der ikke kunne lejes film til vore forestillinger, hvorfor vi i hast forsøgte os med et smalfilmsprogram fra Statens Filmcentral, fremført i Paladshotellets sal, men det blev et uroligt og utilfredsstillende arrangement, så vi måtte aflyse resten af sæsonen og tilbagebetale en del af pengene til eleverne. Skolescenen i København kunne fortsat køre sine forestillinger, og efterhånden kom der forhandlinger i gang med filmbranchen. De resulterede i, at Skolescenen blev centralorgan for de skolebioer, der efterhånden var opstået i flere provinsbyer. Filmbranchen godkendte for hver sæson et antal på 15-20 film, der stod til rådighed for skolebio, og heraf kunne vi vælge. Ved Skolescenens hjælp blev det også muligt i et vist omfang at lade vor skolebio være repræsenteret ved forevisning af nogle af sæsonens udvalgte film, ligesom der nu blev udarbejdet orienteringer om de enkelte film til uddeling blandt vore abonnenter. Interessen for vore arrangementer var stor blandt eleverne, antallet af abonnenter var stigende og nåede i 1958 op på 4700.

I lærerkredse var der mindre tilslutning. Vor oprindelige tanke var, at hver lærer så vidt muligt skulle være sammen med sine elever til forestillingerne og således have muligheder for at besvare elevernes spørgsmål eller selv lægge op til diskussion om de foreviste film. Efterhånden blev lærerdeltagelsen meget lille, og som begrundelse fremførtes den uro, der var under forestillingerne og det utilfredsstillende repertoire. Omkring 1960 meldte nogle skoler fra, og fra sæsonen 1964-65 kunne vi ikke gennemføre nogle forestillinger, et rundspørge til samtlige skoler i begyndelsen af 1965 besvaredes med et enstemmigt nej, og dermed gik Skolebio over i historien.

Ligesom det hele var begyndt med forestillinger arrangeret af skoleforvaltningen, sluttedes ringen med at forvaltningen arrangerede nogle forevisninger for de største elever af filmatiseringen af »Hamlet« i 1966.

J. Holmberg.

Sådan oplevede jeg

»Skoledirektørens kontor«

Jeg tog realeksamen fra Danmarksgades skole i 1925, og samme år fik jeg af skoleinspektøren opfordring til at søge stillingen som halvdagskontordame på skoledirektørens kontor. (Løn pr. md. 50,– kr.).

Skoledirektør Hartelius forklarede ved antagelsen (godkendt i skoleudvalget), at arbejdet mest bestod i afskrift og udbringning af breve. Så at sige hver dag vandrede jeg rundt til alle skoler, nemlig 4: Danmarksgades, Stormgades, Vestre og Østre skoler. De to sidstnævnte havde fælles inspektør med forskudt træffetid.

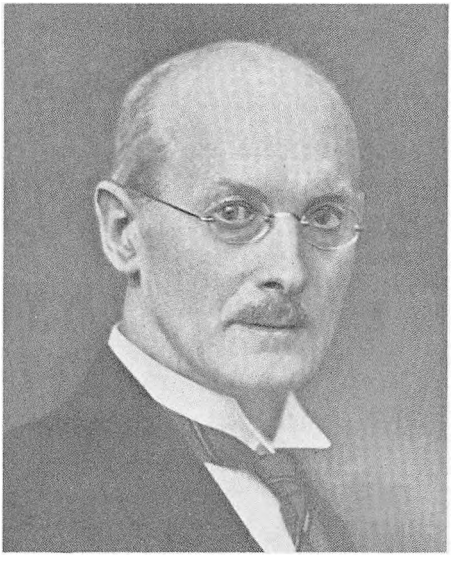

J. C. Hartelius.

Skoledirektøren tog selv vikaranvisningen om morgenen, og udførte det meste af arbejdet, så der blev ikke meget tilbage til mig. For at udfylde tiden tegnede jeg bogstaver (store – med farvet tusch) til brug i børnehaveklasserne – for sådanne havde man allerede da i Esbjerg; men sparsommeligheden forbød at købe dyre »unødvendige« ting og sager til de små elever i bhv.klasserne.

Jeg behøvede ikke at søge andre steder hen for at få forandring. Hver gang, der kom ny skoledirektør (hvilket skete 4 gange), blev meget ændret, og udviklingen i byen med sammenlægning af omliggende kommuner skabte en vækst, ingen havde drømt om.

Da Olaf Petersen kom til Esbjerg i 1939, forlangte han en dame på kontoret hele dagen. Sidst i fyrrerne kom der yderligere hjælp, og så begyndte det at gå hurtigt med arbejdsomlægninger og antagelse af mere personale, og dette på trods af en udtalelse i 1934 af skoledirektør Hartelius om, at der næppe var udsigt til en heldagsstilling.

6 gange er kontoret flyttet. Først havde vi til huse på 2. sal (hjørnet) i kommunebygningen, hvor både stadsdirektøren og skoledirektøren også boede privat. Derefter boede vi en kort tid i et lille hus i Torvegade (hvor nu

Olaf Pedersen.

Herluf Rasmussen og N. P. Andersen.

Hotel Britannia ligger). Derefter flyttede vi tilbage til Danmarksgade 36 i en ny tilbygning. Fra disse gode, lyse lokaler blev vi »forvist« til Skolegade 54, hvor vi til sidst næsten sad på skødet af hinanden. Skoledirektøren måtte dele kontor med en medarbejder. Den bedste tid var nok de ca. 20 år i »Esahøj«, hvor vi flyttede ind i nye, rummelige lokaler, og folk, der kom på kontoret, kunne finde dem, de søgte. Men udviklingen fortsatte, så vi i 1970 havnede på det nye, store rådhus, og således kom ind i området, hvor vi hørte til.

Noget af det der huskes, er vel nok de meget vanskelige år under krigen med besættelse af bl.a. Rørkjær skole og alle problemer med mørklægning, ændrede skoletider, spærretid og meget andet. Hin stormvejrsdag, da taget blæste af Rørkjær skole, glemmes heller aldrig.

Men mange spændende begivenheder satte kolorit på arbejdet på kontoret, og vi levede med i det alt sammen, og kom i forbindelse med mange mennesker. Her tænker jeg bl.a. på skolejubilæer og indvielse af nye skoler, som f.eks. da vi fra kontoret serverede ved Grådybskolens indvielse. Eller da Dorit Feldberg fik arrangeret, at vi i forbindelse med skoleidrætsstævnet skulle spille fodbold mod et hold lærere. Der kunne også nævnes besøg af udvekslingshold og meget andet.

Når nye aktiviteter skulle startes – som Børnehaveseminariet, nye skoler, det komm. Gymnasium eller andet, havde lederne gerne til huse midlerti-

digt på »væsenet«, og på den måde lærte vi disse mennesker at kende.

Ved starten var det slet ikke min tanke at fortsætte med arbejdet på et kontor; men også dengang var det svært at få arbejde, så fra en »svag« start blev det til mange travle – men gode og indholdsrige arbejdsår.

»Rask må det gå« siges at være et motto for den unge by Esbjerg, og sådan er det i hvert fald også gået indenfor det område, der fra »Skoledirektørens kontor« over »Skolevæsenet« blev til »Skole- og Fritidsforvaltningen«.

Lykke til fremover!

Dagmar Jensen.

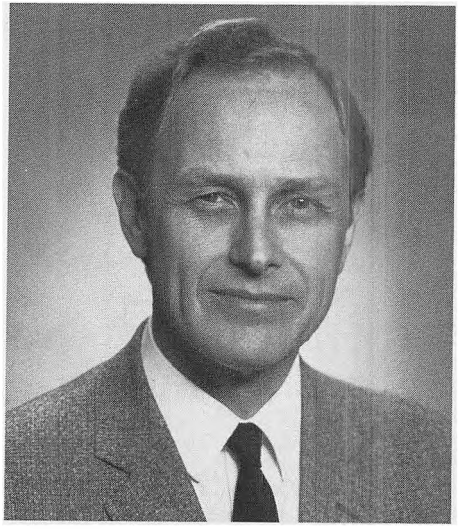

W. Adolphsen.

Historisk værksted i Guldager plantage.

Feriehjemmet i Sønderho 1939. Siden 1907 har mange Esbjerg-børn været på feriehjemmet i perioder à 3 uger.

Skolevæsenet i de næste *25 år*

For 25 år siden var fjernsyn, båndoptager og overhead projektor ukendte hjælpemidler i skolens arbejde. Skolebøger i farvetryk var et særsyn, og fagbøger for børn var næsten ukendte.

I dag har vi velforsynede skolebiblioteker og indbydende lærebøger, hvorfra der kan hentes instruktive oplysninger om snart sagt alle emner, som skolen underviser i. Vi benytter med den største selvfølge videobånd, som gengiver skolefjernsynets udsendelser fra forrige uge eller sidste år, og vi smækker uden at tænke over det en kassette i båndoptageren og leverer et undervisningsprogram i fin teknisk gengivelse. Senest har lommeregneren overtaget alt »knokkelarbejde« ved store taludregninger og har overflødiggjort logaritmetabellen.

Om 25 år er EDB-terminalen et lige så selvfølgeligt hjælpemiddel i klasseværelset. Der vil være undervisningsprogrammer til alle skolens fag, til klassebrug og til individuel undervisning. Eleven vil selv kunne »snakke« med datamaskinen. Ja – den teknologiske udvikling skal nok fortsætte, og måske har vi om 25 år meget andet teknik, som vi ikke har fantasi til at forestille os i dag.

Bliver læreren så overflødig? Bestemt ikke, *skolen vil altid først af alt være kvalificeret menneskeligt samvær*. Børn har behov for – og krav på – samvær med voksne, der har omsorg for dem. Derfor må den voksne i skolen møde barnet med en åben, positiv holdning – acceptere barnet og dets forudsætninger. På dette grundlag er det pædagogens opgave at stille krav til barnet, netop krav, der er afstemt efter barnet og dets forudsætninger. Datamaskinen kan nok stille krav, men man kan ikke have fælles oplevelser med en datamaskine. Det kan man kun have med mennesker. Den lærer, som har pædagogisk bevidsthed til sammen med eleverne at opleve udforskningen, erkendelsen og indlæringen, vil være i høj kurs også om 25 år. Så vil bestemmelsen i folkeskoleloven om elevernes medbestemmelse for resten også være tilgodeset.

Det er ikke tilfældigt, at ordet livskvalitet er dukket op netop i den periode, hvor vi har haft den største teknologiske udvikling. Teknologi og velstand alene er ikke grundlaget for menneskelig trivsel. Viden i snæver faglig forstand er det heller ikke. Fundamentet for livskvalitet er oplysning. Folkeskolens opgave – også om 25 år – er at være et godt sted for børnene. Et sted, hvor de kan modtage den grundfond af oplysning, som samfundet tilbyder sine nye borgere.

I »Esbjerg by og egn 1944« kan man læse følgende: »Esbjerg by har altid været og er fremdeles dybt interesseret i sit skolevæsen. I rigtig forståelse af, at fremtiden ligger i ungdommens hånd, har man for at skabe en vågen og i kundskabsmæssig henseende velfunderet ungdom lagt megen vægt på et hensigtsmæssigt og tidssvarende skolevæsen.«

Med den nye lovgivning er folkeskolen mere end nogen sinde kommunens anliggende. Jeg tror, at der fortsat vil være vilje til at leve op til ordene fra 1944.

Werner Adolphsen

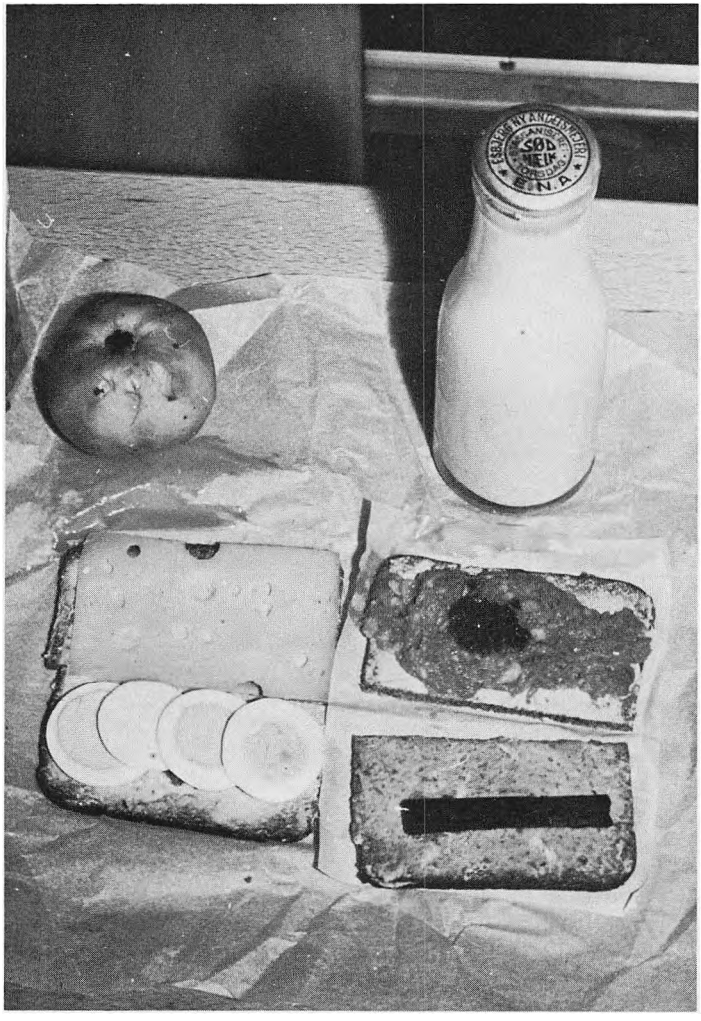

Mange Esbjerg-børn mindes den daglige madpakke, »Oslofrokosten«, som blev indført efter 2. verdenskrig.

Dage i Rendbjerg – 1953.